

בעזרת השם יתברך

קונטרס

לשון קדשו

דברות קודש של כ"ק מרן אדמו"ר רבן של ישראל

מרן **יואל טייטלבוים** זללה"ה

אבדק"ק סאטמאר יע"א

סעודה שלישית פרשת

יתרו תשי"ד

דרוש התעוררות מוסר לימי השובבי"ם

וגדל מעלת ישראל במעמד הנבחר, והשפעתה הנצחי לדורות

- על ידי התורה הקדושה יכולים להתקיים אף בשער הנ' • התחלפות הנפש
- ישראל זכו למדריגת פנים בפנים בנבואה • אי גר יכול לברך שלא עשני גוי
- בדיבור אנכי יצאה וחזרה נשמתן ונולדו מחדש בדיון 'ישראל' • כל קיום
- האמונה והשתוקקות העבודה שיש בכל הדורות, הכל הוא מרושם השפעת
- מעמד הנבחר • המינים ואפיקורסים לא עמדו אבותם בהר סיני • התעפרות
- נשמת צדיק במי שמקיים מצוה • במצב של הפרו תורתך אז הוא העת
- לעשות לה' • חשיבות עבודת השי"ת מתוך גדול הנסיונות וההסתרה •

נעתקו בלשון אידיש

בהוספת ביאורים והערות

להבנת הענין

שנת תשע"ט לפ"ק

יצא לאור ע"י
מערכת לשון קדשו
מאנטריאל קאנאדא
1-514-585-3040
קונטרס 88

לשמיעת הדברות קודש:

072-3333419 (בארץ ישראל) 1-718-298-4641

(פון אייראפע 3333419-72-972+)

צו הערן די תורה ס"ג יתרו תשי"ד

דרוקט: # → 514 → 2 → 16 (דרוקט אלע נומערן אינאיינעם)

קלאר (39 מינוט)
☆☆☆☆

• ברכת מזל טוב •

הר"ר אדוני' ווייס הי"ו לרגל שמחת נישואי בנו החתן דוד שמואל נ"י

עב"ג בת הר"ר יהוסף קרויס הי"ו

זכות לימוד התורה דברים וזכות רביה"ק ז"ע יגן עליהם, שזיווגם יעלה יפה, ויזכו להעמיד דורות ישרים ומבורכים, ע"ד ישראל סבא

• וְהָם יַעֲלוּ לְזִמְרוֹן •

הנה"צ ממעתיקי השמועה, מרביץ תורה ויראה לתלמידים, וזה לשרת בקודש אצל רביה"ק ז"ע, ולהשקות מתורתו ועבודתו לרבים

רבי שמואל בן הנה"צ ר' יחזקאל שרגא זצ"ל בראך

אבד"ק אפסי ארץ נאנאש - נפטר ביום ח' שבט תשע"ט לפ"ק

•

הרב החסיד, כהן שדעתו יפה, מוכתר בכתר שם טוב ובמדותיו הישרות, עסק בתורה ובנח"ח

מוה"ר חיים יוסף בן מוה"ר אהרן אפרים ז"ל סאנדער - נפטר מ"ו שבט תשע"ב

• זכות הקונטרס •

לעילוי נשמת הרבני הנגיד החסיד המפואר, איש החסד וכביר המעש לתורה וליראה, מגדולי תמכין דאורייתא, פור נתן לאביונים וצדקתו עומדת לעד, בנה והקים עולמות של תורה

הרה"ח ר' שלום צבי ז"ל

בהרה"ח ר' אליקים געציל בערגער ז"ל

נפטר י"ט שבט תשס"ג לפ"ק

ועיין דברי יואל מכתבים (ח"א מכתב ג) במכתב שכתב רבינו לאביו ואליהו ז"ל: אל כבוד ידידי הרה"ח הנגיד החסיד המפואר יו"ש עושה צדקה ורב חסד כש"ת מו"ה געציל בערגער ז"ל, ולבנו ידידי האברך היקר מו"מ בתו"י כש"ת מו"ה שלו"י ז"ל... אשר קבלתם על שמכם בנין הישיבה והמקוה באותו השיכון שבנתי בארה"ק להיות מקום תורה וטהרה באדמת הקודש, דבר גדול עשיתם בזה, אשריכם מה טוב חלקכם שזכיתם להפריש מהונכם לדברים גדולים ונחוצים כאלה וכו', (ועיי"ש ההמשך)

KolSatmar.com

קושיזות ודיוקים בפרשת פה תאמר לבית יעקב

א

וַיִּמְשֶׁה עֲלָה אֶל הָאֱלֹהִים וַיִּקְרָא אֵלָיו ה' מִן הָהָר לֵאמֹר פֹּה תֹאמַר לְבֵית יַעֲקֹב וְתֹגִיד לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל. אַתֶּם רְאִיתֶם אֲשֶׁר עָשִׂיתִי לְמִצְרַיִם וְאֶשָּׂא אֶתְכֶם עַל פְּנֵי נְשָׁרִים וְאָבֹא אֶתְכֶם אֵלַי. נִרְעָתָה אִם שָׁמְעוּ תִשְׁמְעוּ בְּקִלִּי וְשִׁמְרַתֶּם אֶת בְּרִיתִי וְהִיִּיתֶם לִי סִגְלָה מִכָּל הָעַמִּים כִּי לִי כָל הָאָרֶץ. וְאַתֶּם תִּהְיוּ לִי מִמְלַכֶּת כְּהֻנִּים וְגוֹי קָדוֹשׁ, אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר תִּדְבֹּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל.

ב

קושיא א

ברש"י ומדרשים: כה תאמר אמירה רכה לנשים ופשוטי עם, ודברים קשים כגידין לאנשים ובני עליה

זאָגט דאָךְ רש"י, און דער מדרש^א ברענגט, [דהכוונה באומרו] פה 'תאמר' לבית יעקב, פאר די 'פשוטי עם' [און] פאר די 'נשים' זאָלסט דו זאָגן "אמירה רכה", 'ותגיד' לבני ישראל, פאר די 'בני עלייה' [און פאר 'אנשים'], זאָלסט דו זאָגן "דברים קשים כגידין".

וקשה שלא מצינו חילוק דברים בין פשוטי עם להבני עליה

א) פלאָגן זיך די מפרשים (עיין באור החיים הק'), לפי זה האָט ער געדארפט צו זאָגן צוויי ערליי דיבורים, פאר די פשוטי עם אמירה רכה, [און] פאר די בני עלייה דברים קשים כגידין. און ער האָט דאָךְ גארנישט געזאָגט נאָר 'די' דיבורים, ס'שטייט דאָךְ אין פסוק 'וואָס' ער זאָל זאָגן.

ואי אפשר לומר שהוסיף דברים שלא נאמר בפסוק, והלא כתיב "אלה הדברים אשר תדבר" לא פחות ולא יותר און איך קען נישט זאָגן אַז ער האָט עפעס צוגעגעבן דערצו [עוד דיבורים, שהרין ס'שטייט דאָךְ [בסוף הענין] "אלה הדברים" אשר תדבר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, [ופירש"י] לא פחות ולא יותר, נישט ווייניגער און נישט מער, איז דאָךְ דאָ נישטאָ קיין צוויי ערליי דיבורים.

ג

קושיא ב

גם לא מצינו כאן שום דברים קשים, רק אמירה רכה ונעימה

ב) [און] דערנאָךְ [קשה גם בלאו הכין], וואו זענען די דברים קשים כגידין, ס'שטייט דאָךְ בלויז אַם שָׁמְעוּ [תשמעו בקלי וגו'] וְהִיִּיתֶם לִי סִגְלָה, מִמְלַכֶּת כְּהֻנִּים וְגוֹי קָדוֹשׁ, איז גארנישט דאָ קיין דברים קשים כגידין.

ד

קושיא ג

לרש"י ורוב מדרשים הנ"ל נמצא דאמירה רכה הוא למדריגה הקטנה, אבל שיטת רבי יוחנן במדרש רבה הוא דבית יעקב אלו הסנהדרין, ולחם הוא שיאמר אמירה רכה, וצ"ב להבין שיטת ר' יוחנן למה למדריגה הגדולה ומובחרי העם הוא באמירה רכה מילא רש"י ברענגט 'דעם' פשט [דבית יעקב מורה על מדריגה הקטנה, שהם הנשים], און אַזוי איז אין מיינסטענס [=רוב] פון די מדרשי חכמינו ז"ל [דהיא מדריגה הקטנה], פה תאמר לבית יעקב [מיינט] די פשוטי עם [או הנשים].

^א בתרגום יונתן, ובמכילתא (כאן), ושמות רבה (כח, ב), ותנחומא (מצרע סימן ח), ופרקי דרבי אליעזר (פרק מא).
^ב ברש"י ובמדרשים שלפנינו איתא בית יעקב אלו הנשים ובני ישראל אלו האנשים. אבל בכמה ספרים ומפרשים כתבו דבית יעקב אלו הפשוטי עם ובני ישראל הם הבני עליה, ולדוגמא עיין בעקידת יצחק (שער מד), ובאור החיים הקדוש (כאן), ובהפלאה (כתובות, הקדמה אות א), ובנועם אלימלך (כפרשתן), וביטב לב (ואחתנן) בשם אהבת שלום, וכן היה רגיל בפי רבינו בכמה דרושים להזכיר כן בשם חז"ל. [ועיין בזהר הקדוש (ח"ב עט: סוף העמוד).]

ווידעראום אין מדרש רבה (כח, ב) איז דאָ נאָך אַ שיטה [לחלוק דבית יעקב מורה על מדינה גדולה], רבי יוחנן זאָגט, כה תאמר לְבֵית יַעֲקֹב אֵלּוּ "הסנהדרין", שנאמר (ישעי' ב, ה) "בֵּית יַעֲקֹב" לְכוּ וְנִלְכֶּה בְּאוֹר ה', מיינט מען גאָר סנהדרין.
(ג) לויט דעם איז עס גאָר פאַרקערט, [שהרי] די "סנהדרין" זענען דאָך די 'מובחרי העם', [כדכתיב בפרשתן] (יח, כא) [אַתָּה תִּחְזֶה מִכָּל הָעָם [אַנְשֵׁי חַיִּל יִרְאֵי אֱלֹקִים וגו']].
[ולפי זה] איז דאָך נאָך שווערער, פאַר 'זיי' האָט ער געזאָגט [בלשון רכה] כה "תאמר", פאַר די 'בני עלייה'. און פאַר 'אנדערע', לְבֵנֵי יִשְׂרָאֵל [אמר וְתִגִּיד, דברים קשים כגידין].

כאָטש זיי [הסנהדרין] זענען דאָך נאָך העכער, רופט ער אָן פאַר 'די' ווידעראום כה 'תאמר' אמירה רכה?, און פאַר 'ענע' [לשאר ישראל] דברים קשים?. איז דאָך גאָר אַ פאַרקערטע בחינה זאָגט רבי יוחנן.

ה

קושיא ד

קושיית האור החיים הק': תיבת "ואתם" תהיו לי, הוא לכאורה מיותר, שגם בלא זה מובן שאליהם הוא מדבר

(ד) דער אור החיים הקדוש שטעלט זיך.

ס'שטייט כה תאמר לְבֵית יַעֲקֹב וְתִגִּיד וגו', "אתם" ראיתם אֲשֶׁר עָשִׂיתִי לְמַצְרַיִם וגו', וְעַתָּה אִם שָׁמוּעַ תִּשְׁמָעוּ בְּקוֹלִי וְשִׁמְרַתֶּם אֶת בְּרִיתִי, וְהִיִּיתֶם לִי סִגְלָה מִכָּל הָעַמִּים כִּי לִי כָל הָאָרֶץ. [ואחר כך כתיב] "ואתם" תהיו לי מְמַלְכֶת כְּהֻנִּים וגו'.
לכאורה איז דאָך שווער, מ'האָט דאָך צו 'זיי' גערעדט, אִם שָׁמוּעַ תִּשְׁמָעוּ בְּקוֹלִי וְשִׁמְרַתֶּם אֶת בְּרִיתִי וְהִיִּיתֶם לִי סִגְלָה, [און] דערנאָך זאָגט ער "ואתם",? נו אַוודאי צו זיי.

ווען ער זאָגט [גיווען] סתם, אַזוי ווי ער האָט געזאָגט ביז היצט, וְשִׁמְרַתֶּם אֶת בְּרִיתִי וְהִיִּיתֶם לִי סִגְלָה וגו' "וְתִהְיֶה" לִי מְמַלְכֶת כְּהֻנִּים וְגוֹי קְדוֹשׁ [היה מובן גם כן כן] אַוודאי מיינט מען 'זיי', אַזוי ווי ביז אַהער איז נישט געשטאַנען נאָכאַמאַל "ואתם", ער האָט דאָך עס פאַר זיי געזאָגט. [ואם כן] פאַרוואָס שטעלט ער, ער איז מדייק אָן איבעריג וואָרט, "ואתם". נו אַוודאי 'זיי', ווער דען? ער האָט דאָך צו זיי גערעדט. אַזוי ווי [דער] 'וְהִיִּיתֶם' לִי סִגְלָה איז [מובן אויף] זיי, אַזוי איז [אם היה אומר] "וְתִהְיֶה" לִי מְמַלְכֶת כְּהֻנִּים [מובן אויף זיי], פאַרוואָס דאַרף שטיין "ואתם".

ו

[קושיא ה - מתוך הדרוש]

להבין כפל הלשון וְעַתָּה אִם שָׁמוּעַ תִּשְׁמָעוּ בְּקוֹלִי

ה) ועוד דקדק באור החיים הקדוש, מה שאמר וְעַתָּה אִם שָׁמוּעַ תִּשְׁמָעוּ בְּקוֹלִי, בכפל לשון שמיעה, דלכאורה היה סגי שיאמר ועתה אם "תשמעו" בקולי, או ועתה אם "שמעו" בקוליו.
(הקושיא בדברי רבינו באות כב, והביאור באות כג-כה ובאות מ-מב)

ז

[קושיא ו - מתוך הדרוש]

להבין כוונת הלשון "עתה" אם שמעו תשמעו בקולי

ו) ועוד דקדק באור החיים הקדוש על אומרו בלשון "וְעַתָּה" אִם שָׁמוּעַ תִּשְׁמָעוּ בְּקוֹלִי, דיש להבין הכוונה בזה.
(הביאור בדברי רבינו באות מב)

ח

[קושיא ז - מתוך הדרוש]

להבין כוונת הלשון והייתם לי סגולה "מכל העמים" וגו'

ו גם צריך ביאור אומרו וְהִיָּתָם לִי סִגְלָה "מִכָּל הָעַמִּים" בִּי לִי כָּל הָאָרֶץ, ריש להבין הכוונה

(הביאור בדברי רבינו באות פד, ואות צא)

בורה.

ט

[קושיא ח - מתוך הדרוש]

להבין מה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע

ח) ובסוף פרשת משפטים (כז, ט), וַיִּקַּח סֵפֶר הַבְּרִית וַיִּקְרָא בְּאָזְנוֹ הָעָם וַיֹּאמְרוּ כֹל אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה וְנַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע. וראוי לתת טעם על מה שהקדימו ישראל עשיה לשמיעה, דלכאורה היה הסברא להקדים שמיעה לעשיה, וכמענת ההוא צדוקי שאמר לרבא (שבת פח.) עֲמָא פְּוִיזָא דְקַדְמִיתוּ פּוּמִיכוּ לְאַדְרִיכִיכוּ, ברישא איבעי לכו למשמע אי מציתו קבליתו.

(הקושיא והביאור בדברי רבינו באות כז)

י

קושיא ט

במדרש: בשעה ששמע משה אָנֹכִי ה' אֱלֹקֶיךָ, פתח ואמר ברוך שלא עשני גוי. וצ"ב

ט) [אָנֹכִי ה' אֱלֹקֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים]. דער מדרש זאָגט, - דער טאַטע זכרוננו לברכה ברענגט אין קדושת יום טוב (בפרשת) אַ מדרש², - כששמע משה רבינו אָנֹכִי ה' אֱלֹקֶיךָ, אמר בְּרוּךְ שְׁלֹא עֲשֵׂנִי גוֹי. [וצריך ביאור].

יא

עניני מתן תורה

וגודל מעלת ישראל במעמד הנבחר, והשפעתה הנצחי לדורות

ושייכות פרשת יתרו לסגולת ימי השוכב"ם

במעמד הנבחר היה זמן מרומם, וזכו כל ישראל למדרגת בנבואה באופן נעלה יותר מכל הנביאים, מעין בחינת משה רבינו נאָר אָבער דאָס ענין.

ווען אידן זענען געגאָנגען צו "קבלת התורה", איז געווען אַ 'געהויבענער זמן', איז געווען אַ 'געהויבענע צייט', דער וואָס האָט זוכה געווען מ'זאָל שטיין ביים מעמד הנבחר, מ'איז דערהויבן געווען דעמאָלטס.

אַלע אידן האָבן דעמאָלטס געהערט [אנכי ולא יהיה לך באופן] וואָס אפילו די 'נביאי אמת' האָבן נישט אַזוי געהערט, אַזאַ 'קלאָרע נבואה', יעדער האָט געהערט פון הקב"ה אָנֹכִי וְלֹא יִהְיֶה לְךָ.

אַזאַ קלאָרע נבואה האָט נאָר געהאַט "משה רבינו", [כדכתיב (בהעלותך יב, ח-ז) לאַ קן עבְדִּי מֹשֶׁה וגו'] "פֶּה אֶל פֶּה" אַדְבָּר בּוֹ. [אבל בשאר נביאים כתיב] (שם, ו) אִם יִהְיֶה נְבִיאֲכֶם [ה'] בְּמִרְאָה אֱלֹוֹ אֲתוּדֶע, בְּחִלּוֹם אַדְבָּר בּוֹ (עיי"ש ברש"י). [והרי כי מדרגת] "פֶּה אֶל פֶּה" אַדְבָּר בּוֹ איז געווען נאָר ביי משה רבינו, דאָס איז געווען 'בתמידות' [ביי] אַלע נבואות [של משה].

² וכן הובא ברמשק אליעזר, ועוד בכמה ספרים. ויש שכינוהו בשם מדרש פליאה, ויש שהביאו זאת בשם מדרש אבכיר [והוא אחד מן המדרשים שנאבר מאתנו באורך הזמן, אבל כמה דברים משם מובא בליקוט שמעוני על סדר בראשית ושמות. ובשנת תרמ"ג יצא לאור ספר "ליקוטים ממדרש אבכיר" ע"י הר"ר שלמה באבער שהתעסק הרבה בהוצאה לאור ספרי מדרשים, והוא ליקוט ממה שנמצא בליקוט ושאר ספרים בשם מדרש הנזכר].

אָבער דעמאָלטס איין מאָל [במעמד הנבחר], האָבן [אַלע] 'אידן' זוכה געווען [למדרגת] 'פנים בפנים' דָּבָר ה' עִמָּכֶם בְּהָר מִתּוֹךְ הָאֵשׁ [וּתְחַנֵּן ה' ד], און די אַלע נביאים אין די אַלע זמנים, ביז לעתיד ביז נאָך ביאת המשיח, פון ווען די נבואה איז בעולם, פון בריאת העולם אָן, [הם לא זכו למדרגה כזו].

אַזאַ קלאָרע נבואה ווי אידן האָבן דעמאָלטס געהערט ביים מעמד הנבחר, זיי האָבן אַליין געהערט, יעדער האָט געהערט מפי הגבורה, [כמו שאמרו בגמרא] (מכות כד). אָנְכִי וְלֹא יִהְיֶה לָךְ מִפִּי הַגְּבוּרָה שִׁמְעֶנּוּ.

אַזאַ קלאָרע נבואה האָט 'יעדער' [זוכה געווען] ווער דאָרט איז געשטאַנען, ווער ס'איז געווען 'מזרע ישראל', [ואפילו הנשמות מדורות העתידים היו שם].

[ווי] ס'שטייט דאָך (נצבים כט, יד) **כִּי אֶת אֲשֶׁר יִשְׁנֹו פֶּה וְאֶת אֲשֶׁר אֵינְנוּ פֶּה, אַלֵּע נִשְׁמֹות יִשְׂרָאֵל [של כל הדורות] זענען דאָרט געשטאַנען, און אַלע האָבן געהערט**.

יב

אבל לא בנקל היו יכולין לזכות לכל זה, אלא הוצרכו להכין עצמם לזה בהכנה גדולה

ווידעראום אין 'אַזאַ דערהויבענע צייט' האָבן אידן געדאָרפט האָבן צו דעם 'אַזאַ גרויסע הכנה', [וכדכתיב] (יט, יא-יב) **וְקִדְשָׁתֶם הַיּוֹם וּמָחָר וגו'**, [וכדמסיים הטעם] **כִּי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי יֵרֵד ה' 'לְעֵינֵי כָל הָעָם' עַל הַר סִינִי**.

און אידן האָבן 'געזען', **וְכָל הָעָם רֹאִים אֶת הַקּוֹלֹת** (כ, טו), [וכפירש"י] זיי זענען געווען רואים את הנשמע, מ'האָט 'געזען' און מ'האָט 'געהערט'.

ס'איז אַזוינס נישט געווען און אַזוינס וועט נישט זיין, ביז נאָך ביאת המשיח.

יג

[ממילא] אידן האָבן געדאָרפט האָבן "הכנה" צו דעם.

¹ ועיין שמות רבה (מא, א): בשעה שעמדו ישראל על הר סיני לקבל את התורה היו מבקשים לשמוע הדברות מפי הקב"ה, א"ר פנחס הכהן בן חמא שני דברים שאלו ישראל מן הקב"ה, לראות דמותו ולשמוע מפיו הדברות, כמו שכתוב (שיר השירים א, ב) **יִשְׁקֶנִי מְנֻשְׁקֹת פִּיהוּ וכו'**. אמר הקב"ה שלא יהא להם פתחון פה וכו', הריני מראה להם דמותי ומדבר עמהם "פה אל פה" כמה דאת אמר (יתרו כ, א) **וַיִּדְבֹּר אֱלֹקִים אֶת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה לְאַמֵּר**. ובהקדמת ספר החינוך כתב: כשרצה האלקים תת תורה לעמו ישראל, נתנה להם לעיני שש מאות אלף אנשים גדולים, מלבד טף ונשים רבים, להיות כולם עדים נאמנים על הדברים. גם למען תהיה העדות יותר חזק ונאמן, זכו כולם למעלת הנבואה, לפי שאין כמה שיוודע מצד הנבואה נופל ספק לעולם, וזה שאמר ה' למשה בַּעֲבוּר יִשְׁמַע הָעָם בְּדַבְרִי עִמָּךְ וגם בך יִאֱמִינוּ לְעוֹלָם וכו'.

ועיין בליקוטי אמרים (תניא, פרק לד) **וזה"ל: שהאבות הן הן המרכבה, שכל ימיהם לעולם לא הפסיקו אפילו שעה אחת מלְקַשֵּׁר דעתם ונשמתם לרבוך העולמים וכו', ואחריהם כל הנביאים, כל אחד לפי מדרגת נשמתו והדרגתו, ומדרגת משה רבינו ע"ה היא העולה על כולנה, שאמרו עליו שכינה מדברת מתוך גרונו של משה, יומעין זה זכו ישראל במעמד הר סיני וכו'.** עכ"ל הליקוטי אמרים.

ומכל מקום מדרגת משה רבינו במעמד הנבחר היה יותר מהם, אלא שהיו ישראל קרוב יותר למדרגת משה רבינו בשאר זמנים (וכן מדייק גם בלשון רבינו). ועיין בדברי הרמב"ם (יסודי התורה ח, א. ובמורה נבוכים ב, לג) ובשו"ת הרשב"א (חיד"י סימן רלד) מה שכתבו בזה, ואכמ"ל.

¹¹ עיין להלן אות טז.

¹ וכמבואר בשמות רבה (כה, ו): אמר רבי יצחק מה שהנביאים עתידים להתנבאות בכל דור ודור קבלו מהר סיני, שכן משה אומר להם לישראל **כִּי אֶת אֲשֶׁר יִשְׁנֹו פֶּה עֲמָנוּ יִשְׁנֹו פֶּה וְאֶת אֲשֶׁר אֵינְנוּ פֶּה עֲמָנוּ הַיּוֹם, עֲמָנוּ 'עומד' היום אין כתיב כאן, אלא עֲמָנוּ הַיּוֹם, אלו הנשמות העתידות להבראות שאין בהם ממש שלא נאמרה בהם עמידה, שאף על פי שלא היו באותה שעה כל אחד ואחד קבל את שלו [מהר סיני].**

ובתנחומא (פקודי, א): אמר רבי יוחנן וכו', תדע לך שכל הנשמות שהיו מן אדם הראשון ושיהיו עד סוף כל העולם כולן נבראו בששת ימי בראשית וכו', וכולן היו במתן תורה, שנאמר **כִּי אֶת אֲשֶׁר יִשְׁנֹו פֶּה עֲמָנוּ עֲמָד הַיּוֹם וגו' וְאֶת אֲשֶׁר אֵינְנוּ פֶּה עֲמָנוּ הַיּוֹם**.

קאָן מען דאָך פאַרשטיין, [אַז נישט אַזוי גרינג איז מען צו דעם צוגעקומען] (וההמשך להלן ד"ה נישט).

[ולכן הוצרכו לעשות הכנה ולשוב בתשובה שלימה, וכדכתיב] [יִסְעוּ מִרְפִּידִים וַיָּבֹאוּ מִדְבָּר סִינַי] (יט, ב-ג), [ופירש"י מהמכילתא, מה ביאתן למדבר סיני בתשובה, אף נסיעתן מרפידים בתשובה], זיי זענען געקומען [לסיני] מיט תשובה, זיי זענען געקומען מיט אַ 'צובראָכן האַרץ', [און] זיי האָבן געהאַט [דערצו] אַזאַ 'השפעה מן השמים', האָט מען צוגעהאַלפן מן השמים, אַזאַ גרויסע השפעה איז געקומען בַּנְּפִשׁוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. נישט אַזוי גרינג קאָן מען דאָך צוקומען [למעלות כאלו], יעדער ברויך האָבן קדושה וטהרה.

[וכדכתיב] (יט, י) וְכַבְּסוּ שְׂמֹלֶתְכֶם. אפילו אין פשטות, די 'לבושים הגשמיים' האָבן געדאַרפט האָבן כּיבּוּס. על אחת כמה וכמה, וויאַזוי האָט מען געדאַרפט מְכַבֵּס זיין דאָס 'פנימיות'.

יד

וכל זה היה בצירוף סייעתא דשמיא והשפעת רוח טהרה מן השמים, וע"י התעוררות הגאולה ממצרים היה עת רצון לזה [נאָר] ס'איז געווען מיט גרויס סייעתא דשמיא, און דער כח פון משה רבינו'ן און די אַלע זקנים וואָס זענען געווען באותו הדור, די גרויסע השפעה וואָס ס'איז געווען. און דורך די התעוררות הגאולה, ווען ס'איז געווען דער עת רצון פון הקב"ה, אידן זענען אויסגעלייזט געוואָרן פון מצרים, די גרויסע השפעה, דער גרויסער השפעת קדושה וואָס ס'איז געווען דעמאָלטס, דעם האָט מסייע געווען.

טו

ורושם השפעת הקדושה של אז נשאר לעד לעולם, כי כל התעוררות קדושה שבוער בלב ישראל, מקורו מהשפעה הגדולה שהיתה במעמד הנבחר, וכמו שהובטחו אז "וְגַם בְּךָ יִאֲמִינוּ לְעוֹלָם", שמי שעמד שם יתקיים האמונה בו ובוודאי לעולם [און] דעם איז געבליבן אויף אייביג, [כדכתיב] וְגַם בְּךָ יִאֲמִינוּ לְעוֹלָם". דעם ביסעלע אידישקייט, וויפיל ס'איז דאָ בעולם [עד היום], דער שטיקעלע הַתְּעוֹרָרוֹת וואָס ס'איז דאָ אין יעדן איד, דאָס איז פאַרבליבן פון דעמאָלטס, פונעם "מעמד הנבחר".

דער וואָס ער איז פון 'די' [שהוא משורש נשמות ישראל, שעמדו על הר סיני].

טז

וכמו שכתב הרמב"ם דמי שנטה מדרך הדת והאמונה, בידוע שאינו מורע האנשים שעמדו על הר סיני ווי דער רמב"ם זאָגט אין אגרת תימן, זאָגט ער אַ כלל, זאָלסט דו וויסן [אז] 'די' חלילה, די וואָס זענען "מינים ואפיקורסים", זיי האַלטן גאָר ביי 'דעם' [חלילה], זאָלסט דו וויסן בידוע שלא עמדו אבותיו על הר סיני, ער איז זיכער נישט מְזַרַע יִשְׂרָאֵל [מצד נשמתו]^ה, זיכער זענען זיינע עלטערן נישט געשטאַנען ביים מעמד הנבחר.

^ה וז"ל הרמב"ם שם: וכבר הבטיחנו הבורא יתברך כאדם הנכנס עָרַב לחבירו ודי לנו בְּעָרְבוֹתוֹ, והודיענו שכל מי שעמד על הר סיני, שהם מאמינים בנבואות משה רבינו בכל מה שבא על ידו, הם ובניהם ובני בניהם עד עולם. שכן אמר הקב"ה יתברך הִנֵּה אֲנִי בָא אֵלֶיךָ כְּעַבְדְּךָ הֶעָנָה בְּעִבְרוֹ יִשְׁמַע הָעָם בְּדַבְרֵי עַמֶּךָ "וְגַם בְּךָ יִאֲמִינוּ לְעוֹלָם". לפיכך יש לְדַעַת, שְׁכָל מִי שֶׁנִּטָּה מִדֶּרֶךְ הַדָּת הַנִּתּוּנָה בַּמַּעֲמָד הַהוּא, שְׁאִינוֹ מִזְרֵעַ הָאֲנָשִׁים הָהֵם. וכן אמרו רבותינו ז"ל (ע"י מסכת כלה פ"א, גוררים כ.) על כל המסתפק בנבואה, לא עמדו אבותיו על הר סיני. המקום יציילנו ויציילכם מן הספק, וירחקי ממנו ומכם המחשבות המביאות לידי ספק ולידי מכשול.

^ה וכמו שביאר רבינו בכמה מקומות (בשם אור החמה והמקובלים) דאף שבגופם נולדו אצל בני ישראל, אבל הנשמות שלהם הם משורש עמלק והעבר רב, או לגלגל מהם. ועיין באורך ביואל משה (ג, כז), על הגאולה (סימן

וואָרן די אידן וואָס זענען געשטאַנען ביים "מעמד הנבחר", די האָבן אַ
'הבטחה', וְגַם בְּךָ 'נִאֲמִינוּ לְעוֹלָם'. [אז] 'וויאָזוי' ס'דרייט זיך, 'וואָסערע' נסיונות
'מ'שטייט איבער, [אַבער] מ'האַלט זיך אין דער "אמונה".

יז

אַבער על כל פנים, דעם שטיקעלע "אמונה" וואָס ס'איז דאָ צווישן אידן, דאָס
שטיקעלע "השתוקקות" וואָס אידן האָבן צו דינען דעם באַשעפער, אַלעס איז פון
דעם וואָס מ'איז געשטאַנען דעמאָלטס [במעמד הנבחר], וואָס מ'האַט באַקומען די
השפעה פון דעמאָלטס.

יח

אף כהיום שישאל הם בעומק גלות בשער ה' יותר מבמצרים, מ"מ יש כח להחזיק מעמד ע"י השפעת קבלת התורה
[וואָס שוואַך] אַזוי ווי ס'איז, בקטנות, און באורך הדורות וואָס מ'האַט געזינדיגט,
און דעם שווערן גלות, די שווערע נסיונות, אַז מ'איז איינגעטינקען אין עומק הגלות,
איז מען אין די נ' שערי טומאה.

וואָס ס'האַט זיך נישט אָנגעהויבן די טומאת 'מצרים' אַקעגן די עומק הטומאה
פון די 'היצטיגע' גלות'ער, [ובפרט] פון די לעצטע זמנים, פון עיקבא דמשיחא.
דאָך אַבער, אויף אַזויפיל דערהאַלט זיך [קיום התורה והאמונה אצל ישראל], 'ווייל'
'מ'האַט דאָך געהאַט די השפעה פון "מתן תורה" [וזה נשאר לדורות עולם].^ט

יט

וזהו החילוק מה שבמצרים לא יכלו ליכנס לשער ה', ועכשיו נכנסו לברר הנצח"ק גם משם,
יען כי עתה הוא כבר לאחר קבלת התורה משא"כ במצרים שהיה קודם מתן תורה לא יכלו להתמהמה עוד
דאָס איז דאָך דער חילוק [בין גלות מצרים לגלות זה], שטייט דאָך אַרויס, אַז אין
מצרים איז מען נישט געווען [בשער ה' שבטומאה, און] ווען מ'גייט אַביסל טיפער [ליכנס
גם לשער ה'] העט מען נישט געקאָנט אַרויס, [והטעם] ווייל ס'איז געווען 'פאַר' קבלת
התורה, איז נאָכנישט געווען דער כח [שיוכלו ליכנס ולברר גם משם].

כ

ולכן גם פרשת יתרו הוא מכלל ימי השובבי"ם, שאו ע"י הקריאה מעוררין ההשפעה הגדולה הלזו של מעמד הנבחר
אַבער על כל פנים 'דער' כח איז געבליבן, [ולכן פרשת יתרו]^א דאָס איז נכלל נאָך
אין די טעג פון די ימי השובבי"ם, די זמנים פון יציאת מצרים [ווען] ס'איז געווען דער
רצון העליון ברוך הוא, ס'איז געווען אַ זמן בירור הניצוצות, וואָס אידן זענען אַרויס

סא-כס), דברי יואל (וירא עמוד שנה, וישלח קא, ויקרא פ, תצא קמד, למוצאי יום כיפור אות). ועיינן ס"ג ראה תשי"ט, וס"ג
שלח תשכ"ז, מוצאי יום כיפור תשי"ז (נרפס בחידושי תורה תשי"ז ובדברי יואל ל"ח אות סד), ועוד.

^ט ואפשר שלזה ירמוז כפילת הלשון ועתה אם "שמוע תשמעו" בקול (עיינן הקושיא להלן אות כב), ששמיעה זו של
מתן תורה יגרום לכם שמיעה לעתיד במשך כל הדורות, שהרי כל קיומנו וכח ההתגברות נגד הנסיונות הקשים
הוא רק מהשפעת אותה הקדושה שזכינו אליה במעמד הנבחר. (דברי יואל).

^א עיינן באור החיים הק' (שמות ג, ח) וז': עיקר הגלות הוא לברר הניצוצות שנטמעו ב' שערי טומאה, וכמו
שציניתי דבר זה כמה פעמים וכו', ותדע שעם ה' השיגו בבחינת כללותם הכלול במשה שנתיחס בשם עמו
השגת מ"ט שערי בינה [דקדושה], וטעם שלא השיג שער החמשים, הוא לצד שאין המושג אלא בהשתדלות
המשיג, ולצד שישאל לא נכנסו ב' שערי טומאה לברר אותו, לא השיגו בבחינת הקודש שכנגדו, והבטיחנו כי
לעתיד לבא ישפיע בנו קל עליון תורת חיים שבשער החמשים [דבינה, של הקדושה], והשגתה היא באמצעות
הגליות, ובפרט בגלות האחרון אנו משיגים הדבר.

^א וכן פרשת משפטים, שנאמר בסופה מענין קבלת התורה ואמירת נעשה ונשמע. [ווע"ע בשבוע שלאחריו בס"ג
משפטים תשי"ד, מה שמוסיף רבינו עוד טעם לשייכות פרשת משפטים תרומה תצוה, ובפרט בשנת העיבור].

פון מצרים, און בשעת פון מתן תורה. ביי מתן תורה איז עס נאך געווען גאר אויף א העכערע בחינה.

איבערדעם די אלע זמנים, פון די 'קריאה' פון די זמנים, זענען מסוגל צו דעם תיקון.

כא

כל השתקקות והתעוררות שיש לאיש ישראל אפילו בתוך "ההסתרה" של הגלות, הוא הכל מכח אותה "התגלות" של מעמד הנבחר, שאז נחבטלה כל ההסתרה והיה הכל באיתגליא

ווי דער אמת [הוא דבכל הדורות] א איד אַז מ'איז מַשְׁתַּקֵּק, אַז מ'איז מַשְׁתַּקֵּק און מ'בעט זיך צום באַשעפּער, קומט דאָס [מהשפעת מעמד הנבחר], איז דאָס אַלץ נאָך אַ שטיקל 'התעוררות' פון דעמאָלטס, [אפילו] אין די גרויסע "הסתרה".

דעמאָלטס איז עס געווען אַלעס "באַתְגָּלִיָּא", מ'האָט אַלעס 'געזען', [ונכמו שאמר הקב"ה למשה, כי ביום השלישי יֵרָד ה' 'לְעֵינַי כָּל הָעָם', ס'וועט זיין לְעֵינַי כָּל הָעָם, דער בורא כל עולמים האָט צוגעזאָגט דעמאָלטס אַז מ'וועט 'אוועקשטעלן' די "הסתרה" [ויהיה בהתגלות].

אַבער 'אָזוי' [שפעטער] איז געקומען [במשך] דער אורך הזמן, די גרויסע געוואָלדיגע "הסתרה".

כב

קצת ביאורים בפרשת השבוע

וחשיבות עבודת השי"ת מתוך גודל הנסיונות וההסתרה

(עד אחר אות מג)

[קושיא ה]

לכאורה יש להבין כפל הלשון ועתה אם "שמוע תשמעו"

נאָר [ע"י התורה ועבודת ה' בעולם הזה מתוך 'ההסתרה' והנסיונות]², ע"י יזכו להתגלות הגדול בביאת המשיח. ווין דער בורא כל עולמים האָט געזאָגט, וְעַתָּה אִם "שְׁמוֹעַ תִּשְׁמָעוּ" [בְּקִלְיָ]. [דלכאורה וואָס איז] דאָס טאַפּלטער לשון? [דהיה די שיאמר רק] וְעַתָּה אִם "שְׁמוֹעַ" [או וְעַתָּה אִם "תִּשְׁמָעוּ"].

דער אור החיים הקדוש זאָגט דאָךְ דאָרט כמה פשטים אויף דעם, [כי] לכאורה וואָס איז דער אִם "שְׁמוֹעַ תִּשְׁמָעוּ".

כג

[ישוב קושיא ה]

(עד אחר אות כה)

ובאור החיים הק' מפרש בין הפשטים, דהכוונה אם "שמוע" עתה, "תשמעו" גם לעתיד

זאָגט ער [באור החיים הק']³, אִם "שְׁמוֹעַ" היצטערט, וועט זיין "תִּשְׁמָעוּ" לעתיד, לעתיד וועט מען נאָךְ מער הערן.

² כדיבורא להלן (מן אות כח).

³ באור החיים הק' (כאן): צריך לדעת טעם כפל "שְׁמוֹעַ תִּשְׁמָעוּ". ואולי יכוין ה' לצוותם על קבלת ב' תורות, אחת אשר ישמיעם באותו מצב, ואחת היא תורה שבעל פה ודקדוקי סופרים וספרים, וגדרי חכמים ותקנותם וגזירתם אשר יורו, כרמזו במצות לא תסור מן הדבר אֲשֶׁר יִגִּדוּ לְךָ יְמִין וְשִׁמְאֵל (דברים יז, יא), ולזה אמר כנגד מה שמשמיעם מהמצוות אז, אמר אִם "שְׁמוֹעַ", וכנגד תורות העתידים מפי חכמי ישראל אמר "תשמעו" לעתיד. ולדרך זה ידויק על נכון אומרו "ועתה" אם שמוע, כי להיות שמצווה באומרו "תשמעו" על העתיד, לזה סמך "ועתה" אם שמוע, לומר אם שמוע עתה, "תשמעו" לעתיד, כנזכר (ועיי"ש עוד).

כד

ועד"ז י"ל לדרכינו, כי ע"י התורה ששמענו וקבלנו בהר סיני, נזכה לשמוע עוד תורתו של משיח שיחיה באופן נעלה יותר [ולדרכינו יש לומר הכוונה בזה], דער מדרש"י זאגט דאך, זאגט ער אז אלדינגס נכל תורה שאדם למד בעולם הזה] איז ה'כל לפני תורתו של משיח. אחר ביאת המשיח וועט זיין די השפעת התורה גאר מיט א העכערע בחינה, דאס אלעס [כל התורה שלומרים בעולם הזה] איז גארנישט אקעגן יענע.

אבער 'דעס' איז דער יסוד, 'דער' "תורה הקדושה" וואס מ'האט געגעבן אויפ'ן "בארג סיני", וואס ס'איז [היסוד אז] מ'דערהאלט זיך [בכל הדורות] אז מ'זאל קאנען [לעיתיד] צו "דעם" צוקומען, צו דעם [לתורתו של משיח], אז מ'זאל צוקומען צו "ביאת המשיח", און צו 'דער' השפעה וואס ס'וועט קומען דעמאלטס, אז מ'זאל 'דעמאלטס' זוכה זיין [לשמוע בחינה הגבוהה של תורתו של משיח].

כה

וזהו כפל הלשון, 'ועתה' אם "שמוע" תורה שלומדין בעולם הזה, "תשמעו" בקולי, את תורתו של משיח איבערדעם זאגט ער, אם "שמוע תשמעו", אז עטץ וועטס 'היצט' הערן^ט, וועט עטץ הערן 'לעיתיד', איבערדעם איז דאס טאפלט, אם "שמוע" [התורה שבעולם הזה, אז] "תשמעו" בקלי^ט.

כו

[קושיא ח]

ובזה יש לפרש הקדמת נעשה לנשמע, דלכאורה האיד שייך להיות עושים קודם ששומעין איבערדעם קאן זיין [לכאר ענין הקדמת נעשה לנשמע], איבערדעם האָבן איין געזאגט נעשֶׁה וְנִשְׁמָע.

[דלכאורה איך שייך לעשות קודם ששומעין, וכטענת ההוא צדוקי שאמר לרבא] "עמא פזיזא, דקדמיתו פומיכו לאודניכו. [שהרין] קודם ברויך מען דאך 'הערן' און דערנאך 'טון'.

^י בפסוק [קהל יא, ח] כי אם שנים הרבה יתיה האדם בכלם ישמח ויזכר את ימי החשף פי הרבה יהיו כל שבא הכל, איתא במדרש רבה (שם): כי אם שנים הרבה, ישמח בשמחת התורה, ויזכר את ימי החשף אלו ימי הרעה, פי הרבה יהיו, תורה שאדם למד בעולם הזה הכל היא לפני תורתו של משיח.

^ט כרמזו בתיבת "ועתה" אם שמעו.

^{טו} ועיין כענין זה בתנחומא (תבא, ד. והובא בדברי יואל כאן) על הפסוק שכפרשת תבא (כח, א) וְהָיָה אִם "שמוע תשמע" בקול ה' אֱלֹקֶיךָ, וז"ל: דבר אחר, אם 'שמעת' בעולם הזה 'תשמע' לעולם הבא מפי הקב"ה, אמר רבי יונה אביו של רבי מנא בשם רבי לוי שאמר בשם רבי אבא, לא היתה התורה צריכה לינתן לישראל בעולם הזה, למה, שהכל עתידין להיות למדין תורה מפי הקב"ה לעולם הבא, למה נתנה להם בכוה"ז, שכשיבא הקב"ה ללמדם בכוה"ב יהיו הכל יודעין באיזה פרשה הוא עסוק, לפיכך אם "שמוע" בעולם הזה, "תשמע" לעולם הבא מפי הקב"ה - [ועיין בדברי יואל פרשת מקץ (עמוד שלב) מה שמבאר רבינו בביאור דברי התנחומא אלן].

ולפי זה מדויק גם הלשון הנאמר בכאן אם שמוע תשמעו "בקלי", כי לעתיד נזכה לשמוע תורה מפי קולו של הקב"ה בעצמו, וכמו ששמע כוונת התנחומא פרשת תבוא המובא לעיל, דבא לרמז כן בלשון הכתוב דשם וְהָיָה אִם שמוע תשמע "בקול ה' אֱלֹקֶיךָ". [וכמבאר בכמה מדרשים (עי' ב"ר צח, ט. ועוד) דלעתיד ישמעו ישראל תורה מפי הקב"ה, ורק האומות ישמעו מפי משיח. ומה שנקרא התורה דלעתי בשם 'תורתו של משיח', הכוונה שהוא התורה דלעתי בזמנו של משיח, אבל לא שצטרכו לשמוע מפי משיח דוקא].

^י בגמרא שבת (פח.): ההוא צדוקי דחזייה לרבא דקא מעין בשמעתא ויתבה אצבעתא דידיה תותי פרעא וקא מיין בהו וקא מבין אצבעתיה דמא, אמר ליה עמא פזיזא דקדמיתו פומיכו לאודניכו, אכתי בפחזותיכו קיימיתו, ברישא אביעאי לכו למשמע אי מציתו קבליתו, ואי לא לא קבליתו. אמר ליה, אָנן דסגינן בשלמותא, כתיב בן (משלי א, א) תַּמָּת יִשְׂרָאֵל תִּנְחָם, הִנֵּן אֵינִשׁ דְּסָגֵן בְּעִלְיוּתָא, כְּתִיב בְּהוּ (שם) וְסָלַף בְּגָדִים יִשְׁדֵּם. ופירשי': אצבעתא דידיה, אצבעות ידיו. וקא מיין בהו. היה ממעכן ברגליו ואינו מבין, מתוך טירדא. עמא פזיזא. נמהר. דקדמיתו פומיכו לאודניכו. קודם ששמעתם אותה היא קשה ואם תוכלו לעמוד בה, קבלתם עליכם לקיימה. דסגינן בשלמותא, התהלכנו עמו בחוס לב, בדרך העושים מאהבה, וסמכנו עליו שלא יטענו בדבר שלא נוכל לעמוד בו.].

כז

[ישוב קושיא ח]

אמנם לדרכינו הכוונה, נְעִשָּׂה, על ידי העבודה שאנו עושים בזמן הזה, וְנִשְׁמָע, נוכח לשמוע התורה דלעתיד, וכמו שפירשנו בכוונת הכפל אִם שְׁמוֹעַ "תִּשְׁמָעוּ", שהוא הבטחה על שמיעת התורה דלעתיד

[אמנם] דָּאָס הָאָט אָבער געזאָגט [רק צדוקי], נאָר אַ 'מִינ' הָאָט דָּאָס געפרעגט נְכִי אינו מאמין בתחיית המתים וביאת המשיח].

אָבער 'אידן' הָאָבן דאָךְ געהערט דעם אִם שְׁמוֹעַ "תִּשְׁמָעוּ", אַז מ'וועט הערן "לעתיד" [אויך תורה, ווילן] 'דָּאָס' [התורה שבעולם הזה] איז די "הכנה" [לשמיעת התורה דלעתיד]. ועל כן אמרו "נעשה" התורה שבעולם הזה, ואח"כ "ונשמע" תורתו של משיח לעתיד].

כח

ובענין מצב דורינו:

(עד אחר אות לט)

כי באמת יש חשיבות גדול בהעבודה שבנ"י 'עושים' היום [ולכן בוכות זה נוכח 'לשמוע' בחינה הגבוהה של תורה דלעתיד] ווי דער אמת, די גאַנצע עבודה פון 'היצטערט', דעס וואָס אידן האָרעווען זייער שווער, אַלעס איז חשוב ביים באַשעפער.

איבערהויפט אין די גרויסע נסיונות, אין דעם גרויסן חשכות, [איז סיי] 'וואָס' אַ איד טוט פאַר'ן אייבערשטען איז אַלעס חשוב.

כט

וכדאיאט בירושלמי בזמנו של הַפְּרו תוֹרְתָךְ, אז הוא עַת לַעֲשׂוֹת לָהּ, כי אז יש לזה חשיבות גדול

ס'שטייט אין ירושלמי, דער ירושלמי זאָגט אין סוף ברכות^ה, עַת לַעֲשׂוֹת לָהּ הַפְּרו תוֹרְתָךְ (תהלים קיט, קכו), זאָלסט וויסן עַת לַעֲשׂוֹת לָהּ, ווען איז עַת לַעֲשׂוֹת לָהּ?, ווען ס'איז הַפְּרו תוֹרְתָךְ !.

אַז מ'איז אין אַ דור וואָס ס'איז "הַפְּרו תוֹרְתָךְ", וואָס ס'איז נידעריג, וואָס מ'זעט ס'איז דאָ 'הַפְּרַת תוֹרָה', דעמאָלטס איז די צייט דו זאָלסט דיך אָנכאַפֿן און זאָלסט עפעס 'טון' פאַר'ן אייבערשטן.

דעמאָלטס וועט עס זייער חשוב זיין, דעמאָלטס איז זייער חשוב 'וואָס' אַ איד טוט פאַר'ן אייבערשטנס וועגן, אין אַ זמן פון הַפְּרַת תוֹרָה.

אַזוי שטייט אַרויס אין ירושלמי, הערשט דעמאָלטס ווען ס'איז הַפְּרו [תוֹרְתָךְ], דעמאָלטס איז עַת לַעֲשׂוֹת לָהּ'.

ל

ומעולם לא היה זמן של הַפְּרו תוֹרְתָךְ כמו ברור הוא, ואם כן עתה הוא הזמן הראוי לקיים עַת לַעֲשׂוֹת לָהּ

איבערדעם, בעווננו הרבים, ווען איז נאָך געווען אַמאָל חלילה אַזאַ "הַפְּרו תוֹרְתָךְ" [ווי] וואָס מ'האָט זיך דערלעבט אין דעם דור ?

[ממילא] קאָן מען פאַרשטיין, 'היצט' איז "עַת לַעֲשׂוֹת לָהּ" !

לא

אבל כמה קשה הוא עתה לעשות לָהּ, בזמן שהפרת התורה הוא גדול כל כך

ס'איז אָבער אַזוי גרויס דער הַפְּרו תוֹרְתָךְ, אַז ס'איז זייער שווער ציצוקומען [צום לעשׂוֹת לָהּ].

^ה בירושלמי (סוף מסכת ברכות). תני רבי שמעון בן יוחי אומר, אם ראית את הבריות שנתייאשו ידיהן מן התורה מאד, עֲמַד והתחזק בה, ואתה מקבל שכר כולם, מה טעמא, הַפְּרו תורתך, עַת לעשות לָהּ'.

ס'איז אזוי גרויס דאָס חשכות, דאָס נידעריגקייט, חלילה [מ'איז] ביי דער שוועל, עוד מ'עט חלילה, מ'האלט חלילה באַלד ביי 'שכחת התורה' [ממש], חלילה וחס. לולי זאת וואָס ס'איז דאָ אַן הבטחה אז פי לאַ תִּשְׁכַּח מִפִּי זֶרְעוֹ (וילך לא, כא), האָט מען גאָרנישט קיין הַשְׁגָּה וויאָזוי ס'קאָן זיך נאָך עפעס 'דערהאַלטן' אַביסל "תורה", אַביסל "אידישקייט", אין דעם 'דור השפּל', [לויט] ווי נידעריג ס'איז, וואָס נאָך מעולם איז נישט אַזוינס געווען.

לב

אף בגלות מצרים שהיה לפני קבלת התורה, היה יותר תורה מהיום, כי היו ביניהם נביאים, וכל שבט לוי שעסקו בתורה נאָך פאַר קבלת התורה, אין "מצרים", איז אויך 'מער תורה' געווען. ס'איז געווען עמרם זקן ויושב בישיבה"ט. ס'שטייט (במדב"ר טו, יב) דער גאַנצער שבט לוי זענען געווען עוסקים בתורה. ס'איז גאָרנישט געווען [נאָך קיין] קבלת התורה, און ס'איז געווען אַזויפיל נביאים און אַזויפיל תורה איז געוועזן אין מצרים, און דאָס איז שוין [כשהיו] אין די מ"ט שערי טומאה.

לג

אבל עתה כמה שפל הוא כח התורה בדור הזה, מחמת גודל הנסיונות בארבע פינות העולם ווי נידעריג, ווי בשפלות מ'איז [בדור האחרון]. ווי נידעריג מ'איז היינט, אַז מ'קוקט זיך אום, מיט די גרויסע געוואָלדיגע נסיונות בארבע פינות העולם, בארבע פינות העולם.

לד

ובגמרא כבר תיארנו המצב השל "עיקבא דמשיחא", אבל מ"מ אינו דומה שמיעה לראיה, כפי מה שאנו רואין זאת בעינינו, שצריכין להתאבק אף על עיקרי האמונה מ'זעט פון די גמרא (סוטה מט וסנהדרין זז-), מ'זעט וויאָזוי מ'רעכנט אויס דאָס נידעריגקייט פון דעם דור, וויאָזוי ס'וועט אויסזען בעיקבא דמשיחא. אָבער אינו דומה שְׁמִיעָה 'לְרֵאיוֹת', אוי לְדוֹר, אוי לְדוֹר וואָס מען 'זעט' עס צי מיט די אויגן, ווי ווייט דאָס שפלות, ווי ווייט דאָס נידעריגקייט. מ'דאַרף זיך דאָך 'רַאָנגלען' אויף אַ שטיקעלע "אמונה", מ'זאָל חלילה נישט 'אַפטרעטן' [מהאמונה שלימה בביאת המשיח וכל ה"ג עיקרים].

לה

וכל זה מלבד הנסיונות הקשות בענין שמירת הברית, שהעולם נתגשם כל כך עקסטערדעם, איך שמועס [שוין] נישט [פון] די גרויסע נסיונות טאַקע אין דעם חטא. ווי ווייט מ'איז נְתַגְשֵׁם, ווי ווייט ווי ווייט מ'איז נְתַגְשֵׁם, און וויאָזוי מ'זעט אויס, ווי שווער ס'איז פאַר אַ איד ער זאָל 'דורכגיין' אַז דער בורא עולם זאָל אים העלפן מ'זאָל האָבן ריינע מחשבות, מ'זאָל חלילה נישט נכשל ווערן, מ'זאָל נישט געכאַפּט ווערן, מ'זאָל נישט געכאַפּט ווערן. ווי שווער ס'איז דורכצוגיין [בטהרה].

ט' כן מובא הלשון בישמח משה (שמות, ד"ה ויאמר משה). ועיין בגמרא (יומא כה:), מימיהם של אבותינו לא פסקה ישיבה מהם, היו במצרים ישיבה עמהם, שנאמר (שמות ג, טו) לֵךְ וְאֶסְפַּת אֶת זֶרְעִי יִשְׂרָאֵל. ובשמות רבה (א, יג) איתא שהיה עמרם ראש סנהדרין. ובסוטה (יב). איתא, תנא, עמרם גדול הדור היה. ובשל"ה (מס' פסחים מצה עשירה, ה, יד) הביא הנוסח, תנא עמרם ראש ישיבה הוה.

אוי וויפיל אידן איז דא, וואָס ס'טוט זיי גאָר וויי דאָס האַרץ, זיי העטן געוואָלט זיין אָפּגעהיטן, זיי העטן געוואָלט האָבן [לקיים] וְנִשְׁמַרְתָּ מִכָּל דְּבָר רַע² (תצא כג, י), מ'זאָל אָפּגעהיטן ווערן פון שלעכטע 'מחשבות', [כדי] מ'זאָל חלילה נישט קומען צו קיין 'מכשולות'. ווייל מ'ווייסט דעם גָּדֹל הַפֶּגֶם, אָבער ווי ווייט מען האָט זיך נישט אין די האַנט, ווי גרויס די נסיונות זענען, ווי ביטער און ווי שווער ס'איז. אויף דעם אַליין [על התגברות הנסיונות בעונות אלו] ברויכן אידן רחמי שמים, אין דעם נידעריגקייט [דעם] עֲרֹת הָאָרֶץ וואו מ'איז, וויאָזוי ס'זעט אויס [המצב], ווי ווייט ס'איז [השפלות].

לו

אבל גם בעיקרי האמונה שהוא עיקר היהדות, גם כזה יש נסיונות ומהומות, אשר לא יאומן כי יסופר. ומי היה יכול לצייר בדורות הקודמים שיבא זמן שיהיה ממשלת מינים ואפיקורסים מזרע ישראל, והיו עוד שומרי תורה שיחשבו עליהם למוטב ולהחזיקם להיות מושלים עליהם

אָבער עקסטערדעם וואָס מ'האָט די נסיונות איבער די עוונות [שבועניי טהרה], אָבער ס'גייט נאָך ווייטער, ס'גייט נאָך ווייטער. די שטיקעלע "אמונה", דעם "שטיקל אמונה" וואָס אַ איד דאַרף [האָבן], וואָס דאָס איז דאָך שוין דאָס גאַנצע [=שורש ועיקר היהדות], וואָס ס'רירט אָן [הנסיונות גם בעיקרי האמונה].

לא יֵאָמֵן כִּי יִסְפָּר, ווער האָט זיך דען געקאַנט אַזוינס אויסמאַלן, אַזאַ ביטערע מהומה וואָס ס'איז געקומען אויפ'ן דור, די "שליטה פון - לא עלינו - מינים ואפיקורסים" פון 'אידן' אַליין [=מזרע ישראל].

ווער האָט זיך דען געקענט אַזוינס אויסמאַלן? ! אַז מ'זאָל נישט אפילו, מ'זאָל נישט משיג זיין [חומר הדבר שבוה]. מ'האָט גאָרנישט געקענט אויסמאַלן אין די פריערדיגע דורות [שיבא שפלות כזה], חלילה וואָס מ'פאַרלייגט זיך [היינט] אויף אידן.

ווער האָט זיך דען געקענט אויסמאַלן פריער, אוי ווי חלילה וחס, אַז ס'זאָל 'אינפאלן פאַר אַ איד', ער זאָל האָבן אַ 'מחשבה' חלילה ס'זאָל מוֹשֵׁל זיין חלילה וחס אַ "מְמַשֵּׁל הַמִּינִים" אויף "אידן", אויסצורייסן דעם "שטיקעלע אַמונה" וואָס ס'איז נאָך דאָ צווישן אידן? !

דאָס איז [דאָך] דאָס 'לעצטע' [וואָס אַ איד דאַרף האָבן, שיאמין לכל הפחות בעיקרי האמונה].

ווער האָט זיך דען געקאַנט אַזוינס אויסמאַלן אפילו? !

לו

ובלי ספק אם היה מצב כזה בדורות אבותינו הקדושים, לא היו יכולין לסבול שפלות כזה, רק שבעוה"ר כבר נתרגלו להכל, ונתגשמו כ"כ עד שהם בבחינת אין בשר המת מרגיש באימול

ס'איז מיר בלי ספק, ווען אונזערע עלטערן, ווען אונזערע עלטערן העטן דאָס געזען, העטן זיי עס נישט אויסגעהאַלטן. ס'איז נישט קיין ספק. נאָר בעווננו הרבים אין בִּשְׂר הַמֵּת מַרְגִּיש בְּאִימָל (שבת יג,): מ'איז אַזוי 'נְתַגְשִׁים' אַז מען געוויינט זיך צי צו "אלעמען".

² וכמו שפירשו בגמרא (כתובות מו.): וְנִשְׁמַרְתָּ מִכָּל דְּבָר רַע, מכאן אמר רבי פנחס בן יאיר, אל יהרהר אדם ביום ויבא לידי טומאה בלילה.

לח

ובעודה"ר בארבע פינות העולם מתרבין הגזירות רעות נגד היהדות והאמונה, ומתרגלין תמיד יותר לזה אָבער בעוונתנו הרבים, וואָס אַמאָל [=אַלץ מער] ווערט מען מער 'איינגעטונקען', מיט "גזירות רעות".

אוי וויי! מ'פאַרלייגט זיך [קעגן אידישקייט], באַרְבֶּע פֿנות הָעוֹלָם האָט מען געזען - אויסער די נסיונות פון די כוחות היצר - האָט מען זיך פאַרלייגט אויפֿן "אידישקייט" [גם אנשים 'מסיתים ומדיחים'].

מ'זעט דאָך בעוונתנו הרבים [אין] וויפיל "מדינות", וויפיל מדינות און וויפיל "מיליאָנען אידן" מ'האָט [פון זיי] עוקר געווען די "אמונה"! ^{כא}. ווי מ'זעט אַז מ'האָט זיך 'פאַרלייגט' [גם על עיקרי האמונה].

לט

וכל הגזירות נגרמין ע"י האפיקורסים מורע ישראל, כמאמר התוכחה וְרָדוּ "בָּכֶם" שְׁנֵאִיכֶם, מכם ובכם [והכל נגרם] דאָס שטאַמט טאַקע [מן האפיקורסים שהם מזרע ישראל, וכמאמר התוכחה] וְרָדוּ "בָּכֶם" שְׁנֵאִיכֶם [בחקותי כו, יז] [ופירושו בתורת כהנים ורש"י]^{כב} איני מעמיד [לכם שונאים] אלא "מכם ובכם"^{כג}.

מ

[ישוב קושיא ו, והמשך ישוב קושיא ה]

"עֲתָה" אַם שְׁמוֹעַ, בזמן הנסיונות לפי ערך המצב של 'עתה', תוכו כי "תִּשְׁמָעוּ" לעתיד, לפי גודל הבחינת תורתו של משיח (עוד אחר אות מב)

איבערדעם זאָגט ער עֲתָה אַם "שְׁמוֹעַ תִּשְׁמָעוּ", אַז מ'וועט הערן, אַם שְׁמוֹעַ [עֲתָה] בזמן הנסיונות הקשות, לפי ערך המצב, [תִּשְׁמָעוּ] [לעתיד את התורה בבחינה הנעלה והנשגב] (כהמשך דלקמן אות מב).

מא

דער אמת, דעס וואָס ס'איז 'היצטערט', [גם תורה של עולם הזה], ברויך מען דאָך 'אַנהאַלטן', ס'איז זייער חשוב ביים איבערשטען. [אבל התורה דלעתיד יותר נעלה מזה]. דעס זאָל מען וויסן, היצט איז "עֲתָה לַעֲשׂוֹת לָהּ", אַזוי ווי דער ירושלמי זאָגט. [ווייל] ס'איז "הַפְּרוּ תוֹרַתְךָ".

אין דעם איז קיינער נישט מסופק, מ'זעט [דאָך אז] מ'האַלט ביי "הַפְּרוּ" תוֹרַתְךָ. נאָר וויסן זאָל מען!, "עֲתָה לַעֲשׂוֹת לָהּ"! אַז מ'דאַרף נישט 'דורכלאָזן' די צייט!

^{כא} על ידי קליפת ההשכלה, קליפת הציונות, וקליפת הקאמיניזם, שהעבירו את רוב זרע ישראל מן הדת והאמונה רח"ל.

^{כב} בתורת כהנים פרשת בחקותי (שם): וְרָדוּ "בָּכֶם" שְׁנֵאִיכֶם, שאיני מעמיד עליכם אלא "מכם וּבְכֶם". שבשעה 'שאומוות העולם' עומדים על ישראל, אינן מבקשים אלא מה 'שבגלו' וכו'. אבל בשעה שאעמיד עליכם "בָּכֶם ומכם", הם מחפשים אחר 'מטמוניות' שלכם וכו'. - והובא ברש"י שם.

ועיין בספר על הגאולה (סימן 30) שביאר רבינו, דהמטמוניות המה לבבות בני ישראל, שהרשעים מחפשים אחר זה לנתקם מהשי"ת, ולעקור ח"ו כל זיק ושוורש האמונה מלבות בני ישראל. ועיין בזה בדברי יואל (שמות עמוד פז, וארא עמוד קמג).

^{כג} דהיינו ע"י רשעים מזרע ישראל, ולא רק מאומות העולם. וכן לענינינו, כל אלו הכתות של כפירה, כולם היה כח ההסתה והדחה שלהם ע"י מינים ואפיקורסים שהם מזרע ישראל, ואלולי זאת לא היתה עולה בידם להעביר מן הדת את רוב הכלל ישראל, כי כחות 'האומות העולם' לבד אין בידם לעשות זאת, וכמו שהיה בכל משך דורות הגלות שהכלל ישראל מסרו עצמם שלא לסור מן האמונה אף עם כל מיני עינויים ופיתויים.

ס'איז "עת לעשות לה'" ! מ'מוז 'טון' וואָס מ'קען !

מ'דאַרף טון וואָס [מ'קען].

יעדע "עשיה קלה" וואָס מ'טוט פאַר'ן אייבערשטן, איז "חשוב". איז עס חשוב ביים באַשעפער !

ס'איז עת לעשות לה' !

מב

איבערדעם זאָגט מען [לכני ישראל] "נעתה" אַם שְׁמוֹעַ "תְּשַׁמְעוּ", אַוודאי קאָן מען נישט דערגרייכן [היצט] דעס וואָס מ'האַט דערגרייכט אין פריעריגע דורות, נאָר וואָס'זשע דען, [דורך] דעס ביסל וואָס מ'איז זיך מייגע 'נעתה' בזמן הזה, לפי ערך המצב של 'עתה', פון דעם וועט דער בורא עולם העלפן, אַז מ'זאָל מיר דאָס דערלעבן, ווען מ'וועט זוכה זיין מ'וועט דערלעבן ביאת המשיח, ווען ס'וועט אַראָפקומען די 'השפעה מן השמים', דעמאָלטס וועט מען אויפסניי הערן [תורתו של משיח בבחינה עליונה ונשגבה, דעמאָלטס] וועט 'צוניץ' קומען [מה שמייגעין עתה], דעס 'ביסל' [שעושיין עתה] וועט צוהעלפן, [כי ההשפעה דלעתיד יהיה] מיט דעם כח וואָס מ'האַט זיך 'געפלאָגט' [עתה בזמן הנסיונות].

מג

אַזוי איז געווען ביי מתן תורה, ביי 'ציאת מצרים'.

די וואָס זיי האָבן זיך געפלאָגט אין מצרים אַז זיי זאָלן מקיים זיין וואָס זיי זענען מקובל געווען [מהאבות הק'], דעס איז זיי 'בייגעשטאַנען' [אז] זיי האָבן זוכה געווען דערנאָך צום מַעֲמַד הַנִּבְחָר, ווען ס'איז געוואָרן די 'רעכטע השפעה'.

'דעס' [היגיעה בגלות] איז אַ "הכנה" אויף דעם, [אויף] דעם 'שפעטערן' [השפעה שלאחר הגאולה].

מד

ישוב הקושיות שבתחלת הדרוש

הקדמה לישוב קושיא ד

דאָס קען זיין וואָס ער האָט געזאָגט "נאָתם" תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש. ס'קען זיין אויף צוויי בחינות [בייתור אומרו "נאָתם"].

(ההמשך באות נב)

מה

הקדמה לישוב קושיא א-ב

הבטחת והייתם לי סגלה מכל העמים, נאָתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש, יתקיים רק לעתיד לבא. והיה ראוי להתקיים תיכף אחר מתן תורה, אלא שנדרשה מחמת חטא העגל

וואָרן לעולם איז דאָך אַזוי, ער האָט זיי דאָ געגעבן די גרויסע הבטחה, אַם שְׁמוֹעַ תְּשַׁמְעוּ בקלי ושמרתם את בריתי, והייתם לי סגלה מכל העמים וגו' נאָתם תהיו לי וגו'.

לעולם איז דאָך דאָס אַלעס אמת, דעס וועט אַלעס מקויים ווערן^כ, והייתם לי סגלה מכל העמים, דעס וועט אַלעס מקויים ווערן [לעתיד לבא אחר ביאת המשיח].

^כ וכמו שכתב הרמב"ן ז"ל (ויקרא כו, יב. דברים לב, מ) שכל ההבטחות שנאמרו בכתובים לבני ישראל, עוד לא נתקיים להם בשלימתן, רק לעתיד לבא יזכו לכך.

נָאָר וּוּאָס'זשע דען, ווען נישט דער חטא העגל העט דאָך עס שוין דעמאָלטס געווען [תיכף אחר מתן תורה].
נָאָר די חטאים, דער עוין הַדּוֹר הָאֵט אַלץ גורם געווען [שנדחה ההבטחה עד לעתיד].

מו

ישוב קושיא א-ב

הפשוטי עם כששמעו ההבטחה הבינו שיתקיים מיד אחר מתן תורה, ועל כן היה להם אמירה רכה, אבל הבני עליה הבינו שיתקיים רק לעתיד לבא, ועד שיזכו לזה צריכים עוד עבודה והכנה דרבה ולעבור גלי הנסיונות, ולכן היה להם דברים קשים (עד אחר אות)

איבערדעם קאָן זיין, מיט דעם איז פשוט [להבין האמירה רכה והדיבור קשה].
פאַר די בית יעקב [שהם הנשים והפשוטי עם] איז עס געווען אמירה רכה, [ווייל] זיי האָבן נישט פאַרשטאַנען צופיל, [און ווען] זיי האָבן געהערט די "הבטחה", האָט זיי זייער גוט געשמעקט'.
[אמנם] די בני עליה האָבן פאַרשטאַנען, [אז] נישט אזוי גרינג קומט מען צי צו דעם.

מז

וכן בהבטחת ביאת המשיח, שהוא בודאי אמירה רכה ונעימה, מצינו שאמר רבי יוחנן ייתי ולא אחמיניה, שלא רצה ראות השפלות והצרות שצריך לעבור קודם הגאולה

טאַקע [אויף] "ביאת המשיח" [אליין] האָט רבי יוחנן געזאָגט ייתי וְלֹא אַחְמִינִיָּה^{כה} (סנהדרין צ:), ווייל רבי יוחנן האָט נישט געוואָלט זען, ס'איז שווער גיווען אויסצוהאַלטן דעם 'איבערגאַנג', דעם גרויסע שפלות וואָס מ'זע מיר היינט. ווי ווייט די סטרא אחרא איז מושל, ווי ווייט ש'טנא נַצח (תמיד לב.), ווי ווייט די כוחות הטומאה [זענען שטאַרק], מ'קען עס גאַרנישט באַקעמפן, ווי שווער ס'איז, די כוחות [שלעם] זענען שטאַרק [על הכלל ישראל. וכן] יעדער איד פאַר זיך אליין, ווי שווער [איז] מ'זאָל זיך קאַנען באַקעמפן עפעס.
איבערדעם רבי יוחנן האָט געזען ס'וועט נישט אזוי גרינג אַנקומען [ולכן] אמר ייתי ולא אחמיניה].

מח

וברורות הקודמים היה קשה להבין כוונת מה שאמרו "ייתי ולא אחמיניה", אבל כהיום כבר אנו רואין ומבינים כוונתם
אין די פריערדיגע דורות האָט מען נישט [אזוי] פאַרשטאַנען דעם [מאמר] "ייתי וְלֹא אַחְמִינִיָּה". נאָר אונז, מ'האָב מיר עס דערלעבט [הדור שלפני ביאת המשיח], זע מיר שוין ווי שווער דאָס איז [ולכן] אנו מבינים שפיר כוונת רבי יוחנן].

מט

[והיוצא מזה דהבני עליה כבר הבינו וראו ברוח קדשם, כל הקישויים והנסיונות שצריך עוד לעבור על ישראל עד לביאת המשיח, שאז יזכו לקיום הבטחת והייתם לי סגולה וגו'].
[ולכן] די בני עליה האָבן פאַרשטאַנען, [אז] נישט אזוי גרינג קומט מען צי [צום] והייתם לי סגולה מִפֶּל הָעַמִּים, ביז מ'וועט ווערן אַ מַמְלֶכֶת כְּהָנִים וגוי קדוש.
איבערדעם איז עס געווען "דברים קשים כגידין", די האָבן געוואוסט נישט אזוי גרינג זענען די אַלע [הבטחות האמורים כאן].

^{כה} פירוש: יבוא משיח ולא אראנו. (שלא רצה להיות בדור שלפני ביאת המשיח, מחמת גודל השפלות והחשכות דאז).

אָזוי ווי אונז זעה מיר דאָך שוין 'וואָס' מ'מאַכט מיט [ער שמגיעין לזה].

ג

הן אמת, דאָס האָט גורם געווען דער עון הדור [במשך הדורות]. ווען נישט דער עון הדור העט עס געוועזן ווען 'לייכטער'.

אַבער די בני עליה האָבן געהאַט 'אַפּענע אויגן', זיי האָבן דאָך געזען [שהסוף יהיה כן. וכמו שמצינו מ'האָט געוויזן [פאַר] משה רבינו' אויכעט, דור ודור ודורשיו, דור ודור ושופטיו (במדב"ר כג, ה)].

איבערדעם איז עס געווען [להבני עליה] "דברים קשים כגידין", [אותן הדיבורים עצמם שהיה אמירה רכה להפשוטי עם. כי הם הבינו מה שצריך עוד לעבור עד שיזכו לזה].

נא

ישוב קושיא ג

[וכל זה לסתם בני עליה, אבל להסנהדרין שהם היותר מוכחרים שבעם, להם שוב היה אמירה רכה, כי הם ראו ברוח קדשם עוד יותר, וראו גם התועלת והתיקונים של אלו הנסינות והצרות שעוברין על ישראל בגלות, וגודל חשיבות העבודה מתוך עומק הגלות והשפלות. וכמו שיתגלה לעתיד לבא גודל התועלת והחשיבות שבוה]¹².

נב

הקדמה לישוב קושיא ד (באופן א)

נאָר וואָס ער זאָגט נאָך "וְאַתֶּם" (קושיא ד), איז דאָ צוויי בחינות¹³.

נג

לאחר חטא העגל [ומרגלים] היה הוה אמינא לבלות את דור המדבר ח"ו ולהחליפם בורעו של משה, אלא שפעל משה בחפלתו שיתקיים הבטחת "גוי גדול" בהם עצמם

לעולם זעט מען דאָך גאָר, ס'איז געווען שוין אין איין צייט [לאחר חטא העגל, שאמר הקב"ה למשה] (תשא לב, י) וְעַתָּה הִנֵּיתִי לִי, און חלילה ויחר אפי בהם, וְאַעֲשֶׂה אוֹתָךְ לְגוֹי גָּדוֹל. [וכן אחר מעשה מרגלים כתיב (שלא יד, יב) אֶכְנוּ בְּדִבְרִי וְאוֹרְשָׁנוּ וְאַעֲשֶׂה אוֹתָךְ לְגוֹי גָּדוֹל וְעַצוֹם מִמֶּנּוּ].

זאָגט רש"י (שלא שם), אַז דער בורא כל עולמים האָט געזאָגט, חלילה זיי וועלן נישט זוכה זיין, איי מה אעשה לשבועת האבות?, וְאַעֲשֶׂה "אוֹתָךְ" לְגוֹי גָּדוֹל!. איך וועל אַלעס אָהערשטעלן פון משה רבינו'ן [אלייין].

נד

והרי שאף כי הבטחת הקב"ה בודאי יתקיים, אבל מ"מ אפשר שיתקיים אצל אחרים

איז דאָך גאָר דאָ, האָט מען דאָך גאָר מורא פאַר אַזא זאָך, דאָס איז אַמאָל אמת [אַז] די הבטחה פון הקב"ה וועט מקויים ווערן [שבני אברהם יצחק ויעקב יהיו לְגוֹי גָּדוֹל], אָבער ווער ווייסט 'ווער' ס'וועט דאָס זוכה זיין, ס'קאָן גאָר זיין חלילה אפשר [שהם לא יזכו לזה, רק יתקיים ההבטחה באחרים].

¹² ועיין כעין סברא זו בס"ג ויחי תשכ"ז (בדורות קודש לשוכבי"ם כרך ה', ובדברי יואל ויחי עמוד תקצו ד"ה והנה) לענין יעקב אבינו, שהוא עצמו לא נסתמו עיניו ולבו מצרת השעבוד שראה ברוח קדשו, רק חי בתפנוקי מלכין בהשבע עשרה שנה שהיה במצרים, יען כי הוא ראה גם הטובה שיהיה מזה לאחר הגאולה. וכן סתם בני אדם חיו אז בתפנוקי מלכין, אבל הסתומה היתה אצל "זכיי הראות" שראו יותר מסתם בני אדם את השעבוד העתידה לבוא עליהם, אבל לא ראו עד הסוף, עד לאחר הגאולה שלימה.

¹³ ולהלן מוסיף רבינו לומר גם בחינה שלישית.

נה

ישוב קושיא ד (באופן א)

ולזה רמז כאן בהבטחת "וְאֵתָם" תְּהִי לִי מִמְלַכַת כְּהֻנִּים,

הסוף יהיה שאתם בעצמכם תזכו לקיום ההבטחות לעתיד, ולא יוחלפו באחרים

[ולכן] ווען משה רבינו האָט געזען, ס'וועט זיין אַמאָל אַ צייט וואָס מ'וועט דאָס וועלן איבערטוישן מיט אַנדערע.

[אמנם פעל משה רבינו ע"ה בתפלתו להשיב החימה ולבטל הגזירה, ובאמת מעיקרא כך היה רצונו יתברך שמו, אלא שפתח פתח למשה רבינו שיתפלל עבורם כאמרו ז"ל^{כח}. (דברי יואל)].

[איבערדעם] משה רבינו האָט דאָ מבטיח געווען [שלבסוף יתקיים בהם עצמם], ער האָט זיך נישט געלאָזט^{כט}, [ופעל שקיום הבטחת גוי גדול יתקיים] נאָר ביי 'אידן' אַליין.

איבערדעם האָט ער זיי צוגעזאָגט [=הבטיח להם] "וְאֵתָם" תְּהִי לִי מִמְלַכַת כְּהֻנִּים "וְגוֹי קָדוֹשׁ", 'עטין' וועטס זיין פון די וואָס זיי וועלן דאָס זוכה זיין [להיות הגוי קדוש שהובטח להאבות], איבערדעם האָט ער דאָס צו-געזאָגט [=הוסיף לומר] דעם "וְאֵתָם".

איבערדעם האָט ער צוגעזאָגט "וְאֵתָם".

נו

ישוב קושיא א-ב (באופן ב)

[והנה הפשוטי עם הבינו ההבטחה כפשוטו, ועל כן היה להם אמירה רכה, אבל בני עליה השיגו ממה שהוצרך לדייק "וְאֵתָם", שיהיה עוד קטרוג כליה רח"ל על ישראל, וגם שיהיה הגזירה מוחלטת על דור המדבר שימותו במדבר (דאף שגזירת הַכְּלִיָּה נחבטל מכל מקום נשאר הגזירה שעל כל פנים יתמו במדבר ולא יכנסו לארץ), ועל כן היה להם הבטחה זו דיבור קשה. (דברי יואל)].

נד

חקרמה ליישוב קושיא ד (באופן ב)

במדרש: ראויין היו כל ישראל לאכול בקדשים, ומשעשו העגל נפלו מהם ונתנו לכהנים. וזהו הבטחת מִמְלַכַת כְּהֻנִּים

אָדער קען זיין גאָר נאָך אַ בחינה.

וואָרן לעולם איז דאָך אַזוי.

דער מדרש זאָגט^ל, די אידן זענען געווען ראוי צו זיין אַזוי ווי "כהנים", אוכלי תרומה [וקדשים], ווען נישט דער חטא העגל, [וזה שאמר וְאֵתָם תְּהִי לִי מִמְלַכַת כְּהֻנִּים "ממש"]. נאָר דורכ'ן חטא העגל איז עס נישט געוואָרן. [עד כאן דברי המדרש].

נה

וא"כ לעתיד כשיתקיים הבטחות אלו, יהיו כל ישראל נחשבים בדין כהנים

אָבער לעתיד וועט עס צוריק זיין, זיי וועלן [אַלע] זיין "כהנים" [וכמו שהובטחו על זה, וכדלעיל (אות מה) שלעתיד יתקיים כל הבטחות האלו^{לא}].

נט

דור המדבר לא היו יכולין לקום בתחייה אלא ע"י מה שמושה רבינו נקבר עמהם והוא יביא אותם עמו בשעת תחיית המתים ממילא אַז ס'וועט זיין לעתיד [ולא יזכו דור המדבר לזה אלא לאחר תחיית המתים, הרין שטייט דאָך ווען נישט דאָס וואָס משה רבינו העט גיווען איבערגעבליבן אין דער

^{כח} בספרי, הובא ברש"י, בפרשת ואתחנן (ג, כד).

^{כט} כמבואר באורך בגמרא ברכות (לב).

^ל במכילתא (כאן, בפסוק ממלכת "כהנים"): מכאן אמרו, ראויין היו כל ישראל לאכול בקדשים עד שלא עשו העגל, משעשו העגל נטלו מהם ונתנו לכהנים.

^{לא} גם כי ידוע שכל מה שנתקלקל ונפגם בסיבת החטא, יחזור לתיקונו ושלמותו לעתיד לבא, כשיתקונו החטאים ויבוקש העון ואיננו. (דברי יואל).

מדבר, העט דאָס דור המדבר נישט גיווען געקאָנט אויפשטיין [לעתיד] צו תחיית המתים^ל. ער איז פאַרדעם געבליבן [במדבר, וכדכתיב] (ברכה לג, כא) וַיֵּרָא יְרָאשִׁית לוֹ כִּי שָׁם חִלַּקְתָּ מִחֶקֶק סָפֹן וַיֵּתֵא רָאשֵׁי עַם וְגו' , ער האָט געמוזט בלייבן אין די מדבר כדי זיי זאָלן צוליב אים [אויפשטיין תחיית המתים], ביי ביאת המשיח וועט אויפשטיין דאָס גאַנצע דור המדבר מיט 'אים' [משה רבינו] אינאיינעם.

ס

ונמצא שהיה חשש שאותו דור לא יקומו לתחיית המתים, ויתקיים הכפחת ממלכת "כהנים" באחרים ולא בהם איז דאָך גאָר געווען אַ פחד, אַז דעם מַמְלֶכֶת "כֹּהֲנִים" זאָלן 'זיי' [עצמם] גאָרנישט זוכה זיין, נאָר די 'קינדער' זייערע. אַז דעם וועט זיין לעתיד, [און] חלילה 'די' וועלן נישט אויפשטיין, חלילה אַז זיי העטן נישט גיווען אויפגעשטאַנען צו תחיית המתים, העטן 'זיי' דאָך נישט גיווען צוגעקומען צו דעם מַמְלֶכֶת "כֹּהֲנִים" [שנאמר 'להם']. וואָרן דאָס איז דאָך 'דעמאָלטס' נישט מקוים געוואָרן, נאָר הערשט 'לעתיד', און ווען זיי שטייען נישט אויף [תחיית המתים לעתיד], העט דאָך דאָס נישט געווען [אצלם]. אָבער משה רבינו, מיט 'זיין' כח וועלן 'זיי אליין' אויפשטיין צו תחיית המתים.

סא

ישוב קושיא ד (באופן ב)

ולוה הבטיח אותם 'נאָתם' תְּהִיוּ לִי מַמְלֶכֶת "כֹּהֲנִים", כי יתקיים בהם עצמם ע"י שיקומו לתחיה ביחד עם משה רבינו איבערדעם, משה רבינו האָט זיי מבטיח געווען, טאַקע 'נאָתם', "עטין" וועטס זיין פון 'די', תְּהִיוּ לִי מַמְלֶכֶת "כֹּהֲנִים", ווען זיי וועלן אויפשטיין צו תחיית המתים מיט אים צוזאַמען^ל.

סב

ולא עוד אלא שמחמת זה יקומו עוד בתחייה הראשונה, תיכף לאחר ביאת המשיח, שאו יקום משה רבינו [ולא רק שהובטחו על תחיית המתים בכלל, אלא שבוז נכלל שהדור המדבר יקומו עוד בתחייה הראשונה תיכף בביאת המשיח, ביחד עם משה רבינו, ולא ימתינו עד תחיית המתים הכללי שיהיה בזמן מאוחר מזה]. אַזוי ווי ס'שטייט דאָך (דברים רבה ג, יז), ביי ביאת המשיח [תיכף], ווען אליהו וועט קומען, וועט מיטקומען משה רבינו. [ולפי האמור דמשה רבינו יביא עמו את כל דור המדבר,

^ל במדרש תנחומא (חקת סימן י. וכו"ה במדבר"ד יט, ג): אמר לו הקב"ה למשה באיזה פנים אתה מבקש ליכנס לארץ, משל לרועה שיצא לרעות צאנו של מלך ונשכית הצאן, ביקש הרועה ליכנס לפלטרין של מלך, אמר לו המלך אם את נכנס עכשיו מה יאמרו הבריות, שאתה השכית הצאן. אף כאן אמר לו הקב"ה למשה, שבחך הוא שהוצאת ששים רבוא, וקברתם במדבר ואת מכניס דור אחר, עכשיו יאמרו אין לדור המדבר חלק לעולם הבא. אלא תהא בצדך ותבא עמך, שנאמר וַיֵּתֵא רָאשֵׁי עַם עֲדָקָת ה' עֲשֵׂה וְגו'.

וכן אמרו בדברים רבה (ב. ט): אמר לו הקב"ה למשה אם אתה נקבר כאן אצלך, בזכותך הן באין עמך. אמר ר' לוי למה הדבר דומה, לאחד שנתפורז מעותיו במקום אפילה, אמר אם אומר אני האירו לי שאקבץ מעותי אין בריה משגחת עלי, מה עשה נטל זהוב אחד והשליך בתוכם, והתחיל צווח ואומר האירו לי זהוב אחד היה לי ונפל ממני כאן, והאירו לו. מה עשה, משנטל את הזהוב, אמר להן בחייכם המתינו לי שאלקט את המעות וליקטן, בזכות הזהוב נתלקטו המעות. כך אמר לו הקב"ה למשה, אם נקבר אתה אצלם במדבר, הן באים בזכותך וְאֵת בא בראשם, שנאמר וַיֵּרָא יְרָאשִׁית לוֹ וְגו' וַיֵּתֵא רָאשֵׁי עַם.

^ל ועיין בדברי רבינו בשבוע שלאחריו ס"ג משפטים תשי"ד (לשון קדשו אות כט-לה), שמזכיר רבינו כל הג' אופנים שאמר כאן בס"ג יתרו, בביאור לשון 'נאָתם' תְּהִיוּ לִי. והוסיף שם לרמז עד"ז בדברי הכותב (משפטים כב, ח) על קל דבר 'פִּשְׁעֵי' וְגו' אֲשֶׁר יֵאמָר כִּי הוּא "זֶה", הדכחוב בא לחזק אותנו דאף שהרכו לפשוט יזכו לתשובה ויאמר הקב"ה כִּי הוּא "זֶה" עצמו שראה השפלות והגלות יזכה לשמחת ציון וירושלים, ולא נתיאש מתקרת הישועה. וכן לפי אופן הג' דלקמן, רומז הכותב כִּי הוּא "זֶה", שלא יתחלף בחינת הנפש שלנו עם בחינה אחרת ח"ו.

נמצא כין ממילא וועט מיטקומען דער גאַנצער דור המדבר [תיכף בביאת המשיח], וואָרן ער איז דאָך פאַרדעם דאָרטן [געבליבן אין מדבר, כדי להביא אותם עמו]. ממילא אַז 'ער' וועט נאָר דערפריער אויפשטיין [=אם רק משה רבינו בלבד הוא שיקים בתחייה הראשונה] און 'זיין' וועלן בלייבן [במדבר עד תחיית המתים הכללי], איז דאָך ווידער דער חשש [שהם לא יקומו בתחיה, כיון שמשה רבינו כבר אינו שם להביאם עמו].

סג

חיוצא מזה לענין מצב דורינו:

ונמצא דכשנזכה לראות ביאת המשיח, יהיה לפנינו כל אותו הדור שעמדו בהר סיני ושמענו מפי הגבורה אנכי ולא יהיה לך ממילא ווען דער אייבירשטער וועט העלפן [שנזכה לחיות ולראות פני משיח צדקינו, אַז הרי] 'תיכף' נאָך ביאת המשיח וועל מיר האָבן דאָס "דור המדבר", מ'וועל מיר זוכה זיין צו זען דאָס 'גאַנצע דור' וואָס זיי האָבן געהערט ביים מעמד הנבחר אַנכי וְלֹא יִהְיֶה לְךָ מִפִּי הַגְּבוּרָה. נאָר מ'דאָרף האָבן גרויס סייעתא דשמיא [לזכות לזה, שלא יגרם החטא ח"ו].

סד

והשי"ת יעזור שנזכה לזה, ולא יגרם החטא לעכב זה, וכמו שמצינו ברור המלך שהיה חושש שמא יגרם החטא [ווי] די גמרא זאָגט^ל, דוד המלך האָט געזאָגט [שְׁמֵרָה נִפְשִׁי כִּי חָסִיד אֲנִי]. די גמרא פרעגט מ' קרי לְנִפְשִׁיה "חָסִיד", [והלא מצינו במקום אחר] ער האָט געזאָגט יוֹדֵעַ אֲנִי שֶׁישׁ שָׂכָר טוֹב לְצַדִּיקִים, אָבער איך ווייס נישט צי 'איך' וועל זיין פון די. אזוי האָט ער דוד המלך זיך געפאַרכטן. זאָגט די גמרא [לתרץ], ער האָט מורא געהאָט שְׁמָא יִגְרֵם הַחֲטָא. כּאָטשיג ער איז דאָך גאָר געווען [א חָסִיד, און] ער האָט 'געוואוסט' אַז [ער איז במדריגת חסיד, וכמו שאמר וכו'] לא 'חָסִיד' אֲנִי?, שְׁכָל מַלְכֵי מִזְרָח וּמַעֲרָב יוֹשְׁבִים אֲגֻדּוֹת בְּכַבּוּדָם, יְדִי מַלְכָּלוֹת [בְּדָם וכו'], ווי די גמרא זאָגט. ער האָט דאָך געוואוסט ער איז א חסיד. פונדעסטוועגן האָט ער מורא געהאָט שְׁמָא יִגְרֵם הַחֲטָא, אַז ער וועט חלילה נישט זיין פון די וואָס זיי וועלן זוכה זיין צו דעם שָׂכָר טוֹב הַצָּפוֹן. אזוי זאָגט די גמרא, דוד המלך האָט מורא געהאָט.

סה

ואם דוד המלך נתיירא מזה, האך לא נירא אנחנו, שאנו מלאי עון ופשע

ממילא אַז "דוד המלך" האָט מורא געהאָט, וויאָזוי זאָל מיר נישט מורא האָבן אונז?, [וואָס] אונז דעמיר מְלֵאֵי עוֹן וּפְשָׁע !

^ל בגמרא ברכות (ד): לידוד שמרה נפשי כי חסיד אני (תהלים פו, ב). לוי ורבי יצחק, חד אמר כך אמר דוד לפני הקב"ה, רבונו של עולם לא חסיד אני?, שכל מלכי מזרח ומערב ישנים עד שלש שעות, ואני תצות לילה אֶקוֹם לְהוֹדוֹת לָךְ. ואידך, כך אמר דוד לפני הקב"ה, רבונו של עולם לא חסיד אני?, שכל מלכי מזרח ומערב יושבים אגודות אגודות בכבודם, ואני יְדִי מַלְכָּלוֹת בְּדָם וכו'.

[ומקשה הגמרא] ודוד מי קרי לנפשיה חסיד, והכתוב (תהלים כז, יג) לוֹלֵא הַאֲמַנְתִּי לְרֵאוֹת בְּטוֹב ה', ותנא משמיה דרבי יוסי, למה נקוד על לוֹלֵא [פירש"י: לדרוש את הנקודה שהיא ממעטת את משמעות הכתוב, לומר שלא דבר ברור היה לו לראות בטוב ה'], אמר דוד לפני הקב"ה, רבונו של עולם, מוכטח אני בך שאתה משלם שכר טוב לצדיקים לעתיד לבוא, אבל איני יודע אם יש לי חלק ביניהם אם לאו. [ומתורץ] שמא יגרם החטא. [פירש"י: תירוצא הוא, לעולם מוחזק בידו שהוא חסיד, וזה שספק בידו אם יראה בטוב ה', לפי שהיה רוא שמא יחטא ויגרם החטא מלראות בטוב].

אין דעם דור השפל ווער זאל נישט מורא האָבן ? !

וויאָזוי ס'וועט אויסזען [לעולם הבא ולעתיד לבא], אין דעם צווייפלט קיינער נישט. אידן וועלן אוודאי געהאַלפן ווערן, ס'וועט אוודאי זיין די ישועה, ביאת המשיח. אָבער ווער ווייסט ווער ס'וועט זיין פון 'די'.

סו

אבל תקותינו להיות נכלל בהבטחת "ואתם" תהיו לי ממלכת כהנים, כי אנו בעצמינו נוכח לזה

[אבל זאת נחמתינו ותקותינו] מ'האָב מיר די הבטחה ["ואתם" תהיו לי], דער בורא כל עולמים זאל העלפן.

דער באַשעפער זאל העלפן, "אונז" זאל מיר אויך שטיין אין דעם פסוק, וואָס דער פסוק זאָגט, טאַקע "ואתם" [בעצמכם] תהיו לי ממלכת כהנים, "עטין" וועטס זיין פון 'די'.

מ'זאל מיר אַלע זוכה זיין [לזכות בעצמינו לקיום ההבטחות], ס'איז שוין גענוג געווען וואָס אידן [האָבן מיטגעמאַכט], די גרויסע ביטערע נסיונות.

סז

והשי"ת יודע תעלומות עד כמה לבבות ישראל נשברים על שרוצים להתקרב לעבודתו,

וכמו שנאמר על גלות מצרים "יודע אלקים", וכן נאמר "כי ידעתי את מכאוביו"

וויאָזוי [=וואָס] ווייסט מען דען.

אָבער מ'האָפּ מיר צום באַשעפער דאָך, הקדוש ברוך הוא [כתיב עליו] וַיֵּרָא אֱלֹקִים אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֵּדַע אֱלֹקִים (שמות ב, כה), כִּי יָדַעְתִּי אֶת מַכְאֹבָיו (שם ג, ז), אַזּוּי ווי דער פסוק זאָגט.

השם יתברך ווייסט דאָך די גרויסע נסיונות, די ווייטאָג פון אידן, די גרויסע נסיונות וואָס מ'האָט אויף יעדן פרט, [און] ווי ווייט די הערצער זענען צובראָכן.

דער בורא כל עולמים ווייסט דאָך די ווייטאָגן פון אידן, ווי שווער ס'איז.

מ'איז טאַקע זייער ווייט פון אידישקייט, און מ'העט אַנדערש גיווען געדאַרפט צו טון. אָבער דער בורא עולם זעט דאָך דאָס גרויסע שפלות, דער בורא כל עולמים איז דאָך עס דין "לפי המצב", מיט יעדן איד איז מען דין "לפי המצב".

איבערדעם זאָגט ער וַיֵּדַע אֱלֹקִים, דער בורא כל עולמים האָט דין געווען אידן לויט דער 'ידיעה' וואָס דער בורא עולם ווייסט דאָך דאָס 'פנימיות' פון יעדן איד.

סח

דער באַשעפער זאל העלפן, מ'זאל זיך נאָר נישט פאַפּן.

און מ'האָפּ מיר 'דאָך', מ'האָפּ מיר 'דאָך', אַזּוּי ווי מ'האָב מיר עס מיטגעמאַכט די אַלע שוועריגקייטן, די גרויסע נסיונות, וועל מיר אונז נאָך זוכה זיין געהאַלפן צו ווערן, מ'זאל זיך מַדְבֵּק זיין אין דער קדושה בְּאַמֶּת וּבְתָמִים.

סט

הקדמה לשוב קושיא ד (באופן ג) וקושיא ט

(עד אחר אות פא)

מיט דעם קען זיין נאָך אַ בחינה אין דעם "ואתם" תהיו לי ממלכת כהנים, ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש.

ע

קושיית האור החיים הקדוש:

הלא אין הקב"ה מיחד שמו על הצדיקים בחייהם, להקרא "אלקי" פלוני, שמא יחטא עוד. ואם כן אך ייחד שמו על כל אחד מישראל לומר לו אנכי ה' "אלקיך"

[בהקדם וואס] דער אור החיים הקדוש זאגט^{לה} (בפרשת כ, א), ס'שטייט אָנְכִי ה' "אַלְקִיךָ", וולכאורה יש להבין לשון זה, כן לעולם געפינט מען דאך, הקב"ה איז נישט מייחד שמו [על הצדיקים כשהם] בחיים, ווייל טאָמער וועט מען זינדיגן, אפילו אויף אברהם אבינו [לא ייחד שמו להקרא "אלקי אברהם" בחייו].

ער [יעקב] האָט נאָר געזאָגט "וּפָחַד יִצְחָק"^{לז} (ויצא לא, מב) [ולא "אלקי" יצחק, אבל הקב"ה בעצמו אמר ליעקב אלקי יצחק], ווייל ער [יצחק] איז שוין געווען כלוא בבית, ער איז שוין געווען אַ סומא [ויצר הרע פסק ממנו והרי הוא כמת].

אָזוי שטייט, מ'האָט נישט געזאָגט אַלְקִי אַבְרָהָם ווילאנג ער איז געווען בחיים, הקב"ה איז נישט מייחד שמו [על הצדיק כשהוא] בחיים, נאָר הערשט לאחר פטירתו, ווען מ'ווייטט שוין זיכער אַז מ'וועט שוין נישט זינדיגן. אָזוי געפינט מען דאך.

און דאָ האָט מען נאָ געזאָגט פארן דעם גאַנצן כלל ישראל [בחייהם] אָנְכִי ה' "אַלְקִיךָ"?

עא

תירוצ ראשון של האור החיים הקדוש: דשאני במתן תורה שפסקה זוהמתן ונעקר יצר הרע מלבם. אבל על זה קשה דהא לבסוף חזר להם היצר הרע, ואכתי היה חשש שמא יחטאו

זאָגט ער [האור החיים הקדוש], אפשר ווייל ס'איז געווען, 'קודם' זאָגט ער איין פשט ווייל ס'איז געווען אַן אויסנאַם, ס'איז געווען פסקה זוהמתן ביותר [ונעקר יצר הרע מלבם, יען שהיה תגבורת הדיבור בכח מופלא]^{לז}.

[אבל יש להעיר על תירוצ זה, שהרי] ס'איז דאך אָבער דערנאָך צוריק געקומען [היצר הרע, לאחר חטא העגל]^{לח}.

^{לה} וז"ל האור החיים הקדוש: יתבאר הכתוב: [וַיְדַבֵּר אֱלֹקִים אֶת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה לְאַמְרָן עַל דֶּרֶךְ אֹמְרָם ז"ל (תנחומא תולדות, ז) שאין הקב"ה מיחד שמו על הנבראים בחיים חיותם, משום הֵן בְּקִדְשֵׁי לֹא יִאֲמְרִין (איוב טו, טו), ולזה לא יחד שמו על אברהם לומר עליו "אַלְקִיךָ", אלא אחר מותו. - והוא אומרו וַיְדַבֵּר אֱלֹקִים אֶת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, פירוש בתגבורת הדיבור כמו שפירשנו (לעיל ס), דברים שאין האוזן יכולה לשמוע, והטעם הוא "לאמר" להם אָנְכִי ה' "אַלְקִיךָ", פירוש ליחד שמו על כל אחד ואחד מהם לומר לו "אלקיך", אשר על כן השמיעם את קולו ליסרם, להפריד מהם הוזהמא, ובוהו יהיו דאויים לומר להם כן. - ולדברי רבותינו ז"ל שאמרו שפרחה נשמתם, נמצאת אומר כי כשייחד שמו עליהם היה זמן יציאת נשמה, אז אמר לכל אחד מהם "אלקיך".

^{לז} וז"ל רש"י שם: וּפָחַד יִצְחָק. לא רצה לומר "אלקי" יצחק, שאין הקב"ה מייחד שמו על הצדיקים בחייהם. ואף על פי שאמר לו בצאתו מבאר שבע (ויצא כח, יג) אָנֹכִי ה' אֱלֹקֵי אַבְרָהָם אָבִיךָ "ואלקי" יצחק, בשביל שכהו עניו והרי הוא כמת, יעקב נתיירא לומר "אלקי", ואמר "ופחד". - [ועיין עוד ברש"י פרשת וישלח (לב, ט)].

^{לז} נראה שרבינו מקדים להביא גם תירוצ זה, אף שמדחה אותו כאן שהרי חזר יצא"ר למקומו. כי לפי המבואר להלן נמצא כי רק נשמות ישראל יצאו בדיבור אָנְכִי, אבל לא נשמת משה רבינו עצמו, ואם כן על משה לא שייך תירוצ זה^{לז} [נפטר דמבואר ברש"י כאן (כ, ב) דמה שאמר בלשון יחיד "אלקיך" ולא אמר "אלכיים", הוא כדי ליתן פתחון פה למשה ללמד סניגוריא במשעה העגל שקר לו נאמרו הדברות עיי"ש], אבל תירוצ זה שפיר שייך על משה, דאצלו לא חזר היצ"ה, וכמבואר בספה"ק דכל התורים שניטלו מישראל לאחר חטא העגל, כמ"ש ויתנצלו בני" את עדיים מהר חורב, נטלם משה רבינו. והרי כי הוא נשאר באותה בחינה של 'פסקה זוהמתן' כבמעמד הנבחר.

^{לח} וכדאיתא בתנא דבי אליהו (וואס פרק ד): כך היה בדעתו של הקב"ה, כל אומה ומלכות שיבאו ויקבלו את התורה יהיו חיים וקיימים לעולם ולעולמי עולמים, שנאמר (תשא לב, טו) וְהִלַּחַת מִעֲשֵׂה אֱלֹקִים הֵמָּה וְהַמִּכְתָּב מִכְתָּב אֱלֹקִים הוּא חַרֹּת עַל הָלָחַת, אל תקרי חרות אלא חירות, שאין לך בן חורין אלא מי שאין מלאך המות שולט בו. וכיון שעשו את העגל חזר מלאך המות עליהם וכו'. שנאמר (תהלים פב, ו-ז) אָנֹכִי אֶמְרָתִי אֱלֹקִים אִתָּם וּבְנֵי עֲלִיּוֹן מִלָּכִם, אָכֵן לאחר שחבלתם מעשיכם כְּאֵדָם תָּמוּתוֹתָן [פירוש כמ"ל "אדם" הראשון שעבר על הציווי ונקנסה עליו

עב

תירוץ שני של האור החיים הק': שבדברות ראשונות יצאה נשמתו, וא"כ הדיבור של אנכי ה' "אלקיך" היה באותה רגע של יציאת נשמתו, כשלא היה עוד חשש שמא יחטאו עוד 'דערנאך' זאגט ער אן אנדערן [תירוץ], אן אנדערע בחינה. ווייל ס'שטייט דאך לט אז ס'איז געווען 'יצאה נשמתו' ביים ערשטן דיבור, [און] דערנאך האט מען געברענגט טל של תחיה, זיי זענען צוריק לעבעדיג געווארן. אָבער [על כל פנים] ביים ערשטן דיבור איז געווען יצאה נשמתו. ממילא די 'רגע' ווען זיי האָבן געהערט דעמאָלטס דעם דיבור [של אָנכי ה' אַלקיך], איז דאָך 'שוין' געווען יצאה נשמתו, איז דאָך שוין געווען אזוי ווי 'לאחר מיתתו', די רגע האָט הקב"ה מייחד געווען שמו עליהם. דעם אָנכי ה' אַלקיך האָט מען געזאָגט אין די רגע ווען ס'איז געווען יצאה נשמתו, דעמאָלטס האָט מען געקענט זאָגן דעם אָנכי ה' "אַלקיך", אין דער רגע. [עוד כאן דברי האור החיים הק'].

עג

עוד הקדמה לשוב קושיא ד (באופן ג) וקושיא ט
יש פלוגתא בפוסקים אם "גר" יכול לברך "שלא עשני גוי", דלדעת הסוברים דברכה זו קאי על תחלת הבריה, אינו יכול לברך, אבל לדעת הסוברים כהמקובלים דהברכה קאי על שלא נתחלף נשמתו בלילה, גם הגר יכול לברך איבערדעם קען זיין [לייטש] דאָס אויכעט [המדרש שבקושיא ט].
אין די פוסקים (אור"ח מו, ד) איז דאָך דאָ א פלוגתא צי א "גר" קען זאָגן בָּרוך שְׁלֹא עֲשֵׂנִי גוֹי, וואָרן ער איז דאָך געבוירן געוואָרן דורך א 'גוי', נאָר ער האָט זיך אַליין מיט דער בחירה איבערגעדרייט און ער איז געוואָרן א 'איד'.
[והתינתן] דער וואָס ער איז באַשאַפֿן געוואָרן א איד, קען ער זאָגן בָּרוך שְׁלֹא עֲשֵׂנִי גוֹי. אָבער א "גר", וואָזוי קען ער זאָגן בָּרוך שְׁלֹא עֲשֵׂנִי גוֹי. איז דאָ דעות [שאין הגר יכול לברך ברכה זו] ^ב.

דער מגן אברהם זאָגט ^{מא} [שגם גר יכול לברך], אין מגן אברהם זאָגט ער ווייל ס'שטייט, ברענגט ער דאָרט פון די כתבי האר"י ^{בב}, אז דער אר"י הקדוש זאָגט, [דלכן]

מיתה, (עי' שמ"ר לב, א). - ועיין זה בקצרה בגמרא (ע"ו ה): תניא רבי יוסי אומר לא קיבלו ישראל את התורה אלא כדי שלא יהא מלאך המות שולט בהן, שנאמר אָנִי אֲמַרְתִּי אֱלֹקִים אֲתָם וְגַם עֲלִינוּ כְלָקָם, חבלתם מעשיכם אִפְּן קִאָדָם תְּמוֹתוֹן. - וכן הוא בתנחומא (תשא, טז) ובשמות רבה (לב, א).

^{בט} בגמרא (שבת פח:): אמר רבי יהושע בן לוי, כל דיבור ודיבור שיצא מפי הקדוש ברוך הוא, יצתה נשמתו של ישראל, שנאמר (שיר השירים, ה) נפשי יצאה בדברו. ומאחר שמדיבור ראשון יצתה נשמתו, דיבור שני היאך קיבלו, הוריד טל שעתידי להחיות בו מתים, ותחיה אותם, שנאמר גשם נדבות תניף אלקים נחלתך ונלאה אתה כוננתה. - [ובענין הטל שעתידי להחיות בו מתים, עיין בגמרא חגיגה (יב)]. ובילקוט שמעוני (רמז ש): רבי יהודה ברבי אלעאי אומר לפי שהיו ישראל משולהבים מחמת האש של מעלה אמר הקב"ה לעניי כבוד הוילו טל של חיים על בני שנאמר ה' בצאתך משעיר וגו' ואומר גשם נדבות תניף וגו' אימתי נעשה כל הכבוד הזה בשעה שהיתה נאה שבאומות העולם ומכבדת את התורה שנאמר ונות בית תחלק שלל ואין שלל אלא תורה שנאמר שש אנכי על אמתך וגו'. - [ועיין זה בתוספתא דערין (א, ד). ועיין עוד בשמות רבה (כט, ד), ובשיר השירים רבה (ו, ג)].

^{בז} כן כתב הרמ"א (אור"ח מו, ד), ומקורו באבודרהם בשם הרמ"ה, כמובא בב"י שם.

^{מא} במגן אברהם (אור"ח מו, י) כתב וז"ל: ושל"ה (מס' חולין, עמק הברכה ד"ה אלפי נשמות) וב"ח (אור"ח שם ד"ה ויש) כתבו דלא שייך לומר כן [אפילו לברך בלשון עששני גר], דמה שנעשה גר היה מצד בחירתו שבחר בדת ישראל, לכן לא יברך ברכה זו, אלא השנים עבד ואשה, עד כאן לשונם. ולדידהו צריך לומר שלא עשני עבד קאי אמתלת בריאתו, ואע"ג דתחלת בריאה היה גרוע מעבד, מ"מ אילו היה עבד לא היה יכול להתגייר אא"כ שחררו רבו. ולפי מה שכתבו המקובלים שהברכות הללו מברכין על יציאת נשמתו בלילה, שלא נדבק בה נשמת עכו"ם או עבד, אם כן גם גר יכול לברך כן [והיינו דיכול לברך אפילו בלשון שלא עשני גוי].

^{בב} עיין משנת חסידים (מס' חות ג, ז), ומצת שמורים (שער הברכות). ועי' סידור רמ"ק וסידורי האר"י (בברכה זו), ריקאנטי (פשת בראשית), תולעת יעקב (סוד ברכת השחר), וכף החיים (לב, ב).

די ברכות מאַכט מען [בכל יום מחדש], **שְׁלֹא עֲשֵׂנִי גוֹי** [און] **שְׁלֹא עֲשֵׂנִי עֶבֶד מֵאֲכַט** מען יעדן אינדערפרי [נאָכאַמאָל, ולא רק פעם אחת בחיים], ווייל ווען מ'שלאַפֿט קאָן נתחלף ווערן נשמתו, קאָן צוקומען אַ נפש [גוי ועבד], אַ נשמה קען נתחלף ווערן [על] נשמת גוי ועבד, [ולכן] מאַכט מען אַ ברכה שלא עשני גוי, אַז ס'איז נישט נאָכאַמאָל געוואָרן אין אים קיין נשמת גוי. - [ווייל] ס'קאָן געשען חלילה [ענין כזה], אַז מ'זינדיגט. איבערדעם מאַכט מען [הברכה בכל יום], אַזוי ברענגט ער פון אר"י הקדוש, דער מגן אברהם ברענגט עס דאָרט^{מג}.

ממילא לויט דעם, קען דאָך זיכער [אויך] אַ "גר" מאַכן [די ברכה], וואָרן דאָס גייט דאָך גאָרנישט אַרויף אויף דער "תחילת הבריאה", דאָס גייט דאָך אַרויף אויף דעם "התחלפות" [הנשמה, שזה שייך בכל יום]. [עד כאן דברי המגן אברהם].

עד

ישוב קושיא ט
(עד אחר אות פא)

ואם בשינה שהוא רק אחד מס' במיתה, יש חשש התחלפות הנשמה, א"כ כל שכן במתן תורה שהיה יציאת הנשמה ממש עד שהוצרכו לטל של תחיית המתים, בודאי שהיתה חשש התחלפות הנשמות, [ובחשש גדול כזה של חילוף הנשמה, גם הגר צריך לברך לכולי עלמא]

ממילא קאָן מען פאַרשטיין [אומרו "דאָתם" תהיו לין].

[וכן] דאָס איז אויכעט אפשר דער מדרש [שבקושיא ט].

ממילא, מה-דאָך ביים 'שלאַף' וואָס ס'איז [רק] אחד מס' במיתה (ברכות נז:), קאָן זיין [חשש] "התחלפות הנשמות", [ולכן] תקנו לברך בכל בוקר אחר השינה ברכת "שלא עשני גוי", אַם כן כל שכן] איבערהויפט 'דעמאָלטס' [בקבלת התורה] אַז ס'איז טאַקע געוועזן אַז ס'איז געווען 'יציאה נשמתם' [לגמרי, שהוא מיתה ממש], און ס'איז געווען אַ פרישע 'תְּחִיָּה', ווען מ'האַט געזאָגט דעם אָנְכִי ה' אֵלֶיךָ, ס'איז דאָך געווען אַ פרישע תְּחִיָּה, האָט דאָך אודאי געקאָנט זיין אַן "התחלפות הנשמות"^{מז}.

[ונמצא דכשלא נתחלף אז נשמתם בנשמת גוי ועבד, רק חזרה להם נשמת עצמם מחדש, היו צריכין לברך שלא עשני גוי, אף שהיה להם דין גרים כדלקמן, דאף לדעת הפוסקים שסוברים שינה שהוא רק אחד מס' במיתה, דאין הגר יכול לברך, מכל מקום הם מודים ביציאת הנשמה לגמרי שהוא כמיתה ממש, דגם הגר צריך לברך, דאז יש יותר חשש גדול של התחלפות הנשמה בנשמת גוין^{מח}].

עה

ועוד כי כשחזרה נשמתם לאחר שכבר יצאה, הוי כמו לידה ממש, וחזר דינם כמי שנולד אצל ישראל, ולא כדן גרים [ועוד כי מכיון שהיתה יציאת נשמה לגמרי, נמצא דכשחזרה להם נשמת עצמם מחדש] זענען זיי דאָך שוין געבוירן געוואָרן [מחדש] אַלס "איד", [שהרין] דעמאָלטס איז דאָך ווי אַ פרישע לידה^{מב}.

^{מב} ובבלי שב"ק ויקהל פקודי תשט"ז (בחידי"ת תשט"ז, עמוד שסו-שסח), האריך רבינו ליישב מה שיוקשה לכאורה לפי זה, דאם כן איך אנו יכולין לברך ברכות אלו, דמי יוכל לידע אם לא נתחלף נשמתו ח"ו, עיי"ש באורך.

^{מז} דלגודל קדושת מדריגתם של ישראל, הכוחות הטומאה משתוקקים להדבק בהם יותר, כשנפש הקדושה יוצאת מהם, וכמו שכתב האור החיים הק' (ריש פרשת חקת) כי ע"י 'שקבלו התורה' נעשה עם בני ישראל דבר שהורחיקים השפלים תאבין להדבק בהם, להיותם חטיבה של קדושה עליונה בחייהם גם כמותם [ועיי"ש דלכן רק מת ישראל מטמא באהל, ולא מת עכו"ם], ולכן היה אז חשש התחלפות הנשמה בנשמת גוי ח"ו. (דברי יואל).

^{מח} זהו תמצית עיקר הדרוש דלקמן, ורצפנו כל הענין פה כדי שיוכח היטב.

^{מב} ולפי זה באמת אין דינם כגרים כלל, רק כמי שנולד אצל ישראל, דהא התחייה החדשה נחשב כמו לידה ממש. (אבל עיקר אריכות הדרוש הוא דאפילו אם היה להם דין גרים, כיון שהם דין בני נח שנעשו דין ישראל,

עו

ולכן יכלו כולם לברך הברכה לכולי עלמא, אף שקודם מתן תורה היה להם דין 'בני נח', ומנצח שהיה צריך להיות דינם כמו "גר" כשנעשה להם דין 'ישראל'.

איבערדעם האָט יעדער געקענט מאַכן פֿרוּף שְׁלֵא עֲשֵׂנִי גוֹי [אפילו להסוברים דסתם גר אינו יכול לברך]^מ, כְּאֲשֵׁיג זיי זענען דאָךְ אַלע געווען [כדין] "גרים", [ווייל] זיי זענען דאָךְ געבוירן געוואָרן [מתחילה קודם מתן תורה כשהיה להם דין בני נח], זיי זענען דאָךְ נאָכנישט געווען קיין [דין] "ישראל". [ואם כן עכשיו כשקיבלו התורה ונעשהו דין ישראל, דינם כמו 'בן נח' שנעשה 'ישראל', דהיינו "גר"].

עז

וכמו שמצינו בגמרא שלמדו הלכות "גרים" מהסדר שעשו קודם מתן תורה במילה ומבילה והוא

אָזוי ווי די גמרא^{מח} לערנט דאָךְ אַרויס דאָרט "הלכות גרים" פון דער הַזָּהָה [של אפר פרה] מיט דער טבילה [במקוה] וואָס ס'איז געווען [קודם מתן תורה], פון דעם ענין פון דאָרטן, פון דעם גאַנצן [ענין שהיה לישראל] פאָר'ן [קבלת התורה], אין די אַלע דריי טאָג [שהיינו עצמם]^{מט}. [והרי מזה כין] ביי קבלת התורה האָט מען זיי געמאַכט פאַר "גרים" [שעד אז היה להם רק דין בני נח, ועכשיו קיבלו דין ישראל].

עח

ואף שהיחיד סגולה ששמרו את התורה עד שלא ניתנה, כבר היה להם דין ישראל קודם מתן תורה, אבל רוב ישראל היה להם דין בני נח עד מתן תורה

[כין] אפילו די וואָס זיי האָבן דעם דין "ישראל" געהאַט נאָך פאַר מתן תורה [מחמת ששמרו התורה עד שלא ניתנה], איז דאָךְ נאָר געווען יחידי סגולה וואָס זיי האָבן מקבל געווען [על עצמם שמירת התורה] פון פריער [עד שלא ניתנה, אבל רוב הכלל ישראל שלא קיבלו עול תורה קודם נתינתה, היה להם דין בני נח עד מתן תורה].

עט

ואם כן לאחר מתן תורה היה להם דין "גרים", ולכמה דיעות לכאורה לא היו יכולין לברך "שלא עשני גוי", אלא יען כי יצאה מהם נשמתם והיה חשש קרוב שיוכל להיות בהם נשמה אחרת, על כן שפיר היו צריכין לברך לכולי עלמא על כל פנים זענען זיי דאָךְ געווען בבחינת "גרים", [ואם כן לכאורה] וויאָזוי האָבן זיי געקענט מאַכן [הברכה] שְׁלֵא עֲשֵׂנִי גוֹי?

מכל מקום באופן כזה שהיתה יציאת והחזרת הנשמה, גם הגר צריך לברך, וכדלקמן. ומה שהוצרך רבינו לחדש גם ענין של חשש התחלפות הנשמה בנשמת גוי, דאז גם הגר צריך לברך, ולא סגי ליה בטעם שאומר כאן, דהם נולדו מחדש בדין ישראל. נראה דהוא משום דטעם זה לחוד לא מספיק רק לענין שאר בני ישראל, אבל לא לענין משה רבינו עצמו שלא יצאה נשמתו ואם כן לא הוי אצלו לידה מחדש. משא"כ לטעם חשש התחלפות הנשמות, מבאר רבינו בטוב טעם דאף שלא היה זה אצל משה רבינו, מ"מ הרי על זה גופי' יש לו להודות עוד יותר, על שאף לא יצאה נשמתו ולא היה קרוב כלל לסכנת ההתחלפות, ודו"ק היטב.

^{מז} דרך בשינה שהוא אחד מס' במיתתו, בזה יש דיעות שהגר אינו יכול לברך. אבל במיתת ממש כמו כאן שיצאה נשמתו, רק שהחיוו מחדש ע"י טל של תחיה, הוי זה כלידה מחדש וגם שהיה יותר חשש שמא יכנס בו נשמה אחרת, ובכח"ז גם הגר יכול לברך, דהא עתה מחדש הוא כנולד בדין ישראל.

^{מח} בגמרא כרייתות (טו). הביאו ברייתא: רבי אומר, [כָּכֶם פֶּגַר יְהוּדִי] [שלא טו, טז], 'ככס' כאבותיכם, מה אבותיכם לא נכנסו לברית אלא במילה וטבילה והרצאת דם, אף הם לא יכנסו לברית אלא במילה וטבילה והרצאת דמים. ולהלן שם אמרו בגמרא: אמר מר מה אבותיכם לא נכנסו לברית אלא כו'. בשלמא מילה, דכתיב (יהושע ה, ה) כִּי מִלִּים הָיוּ כָל הָעָם הַיֵּצְאִים, אי נמי מהכא (יחזקאל טו, ו) וְאָעֲבֹר עֲלֶיךָ וְאֶרְאֶה מִתְּבוֹסֶטת בְּדָמֶיךָ וְאֹמַר לְךָ בְּדָמֶיךָ חָיִי וְגו'. הרצאת דמים, דכתיב (משפטים כד, ה-ה) וַיִּשְׁלַח אֶת נַעֲרֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל וְגו'. אלא טבילה מנלן. דכתיב (שם) וַיִּקַּח מִשָּׁה חֲצִי הָדָם וַיִּזְרַק עַל הָעֵם, ואין הזאה בלא טבילה.

^{מט} שאז עשו כל הענין המבואר בסוף פרשת משפטים. וכדכתיב בפרשתו (ויט, יא) וְהָיוּ נִכְנָסִים לְיוֹם הַשְּׁלִישִׁי וְגו', ופירש"י, שהוא ששה בחדש. ובחמישי בנה משה את המזבח תחת ההר ושתיים עשרה מצבה, כל הענין האמור בפרשת ואלה המשפטים, ואין מוקדם ומאוחר בתורה. - [וכשמה הוסיף יום אחד, נמצא דהיה ההכנה שלשה ימים].

נאָר וואָס דען, אַז ס'איז געווען יצאה נשמתן, האָט דאָך געקאָנט זיין "התחלפות הנשמות", [וועד כי כשחזרה נשמתן הרי הוא] ס'איז אַ פרישע 'לידה', [ולכן יכלו כל ישראל לברך ברוך שלא עשני גוי, לכולי עלמא].

פ

ולכן כשראה משה שיצאה נשמתו, פתח ואמר ברוך שלא עשני גוי. ואף שנשמת משה עצמו לא יצאה, אבל כשראה שהיתה זמן של יציאת הנשמות והיה חשש התחלפות הנשמות בידך כן, כי אדרבה אם היה בזמן כזאת ונשמתו לא יצאה ולא נכנס אפילו לחשש של התחלפות, בודאי יש לו ליתן שבח והודיה על זה

ממילא ווען משה רבינו האָט דאָס געזען, [פתח ואמר ברוך שלא עשני גוי, [להודות להשי"ת על שלא נתחלפו הנשמות בנשמת הגוי].

הגם ער [משה רבינו עצמו] האָט דאָך סובל געווען [את כח הדיבור], ער האָט געהערט דיבורים פון הקב"ה און ס'איז נישט געווען יצאה נשמתו, [ואם כן למה היה צריך לברך ולהודות גם הוא עצמו].

אַבער [מכל מקום] האָט ער דאָך געזען [אַז] ס'איז אַ "נס" [בזה שלא יצאה נשמתו, שהרי נשמות שאר כל ישראל יצאו באותה שעה], דאָרף ער אויף דעם אַליין אויך לויבן דעם באַשעפער, אַז ער קומט נישט צו אַזאַ בחינה צו [חשש] התחלפות הנשמה, [דאילו היה יצאה נשמתו והיה בא להתחלפות] האָט ער דאָך געקאָנט חלילה ווערן אַ גוי.

איבערדעם אַז דער בורא כל עולמים האָט אים 'נאָך מער' מַזְכֶּה געווען [משאר כל ישראל], אַז ס'איז נישטאַמאַל 'יצאה נשמתו', [נאָר] ער בלייבט [אף באותה שעה] ביים פריערדיגן נפש, איז דאָך עס נאָך אַ טאַפּלעטע שבח [וצריך לברך עוד יותר מכל ישראל]. וואָרן אַז ס'איז אַז ס'געשעט אַזאַ פעולה [בכל הכלל ישראל] וואָס ס'האָט געקאָנט נתחלף ווערן נשמתו [ומצד הטבע היה צריך לצאת גם נשמת משה, אלא שלגודל קדושתו נעשה לו נס שלא יצאה נשמתו כלל], איז ער דאָך ממילא געשען דאָ דער שבח פון שלא עשני גוי, [ושפיר היה צריך לברך].¹

פא

ובזה יבואר המדרש: בשמע משה אנכי ה' "אלקיד", [וכדי ליחד שמו עליהם בע"כ הוצרך לצאת נשמתם], פתח ואמר ברוך שלא עשני גוי. כי גם משה הרי בתחלת לידתו וקטנותו היה לו דין ב"נ, עד שנתגדל וקיבל עליו עול תורה. וע"כ קודם מתן תורה מסופק אם גר יכול לברך, וכמו שנחלקו הפוסקים בזה. אבל עתה כשיצאה נשמתו של ישראל והיה חשש גדול של התחלפות הנשמות, הרי בכה"ג גם גר יכול לברך.

מיט דעם פאַרשטייט מען דעם מדרש, ווען ער האָט געהערט "אַנכי" [ה' "אַלקיד", ובהכרח שפרחה נשמתו בדיבור זה, כדי שיוכל הקב"ה ליחד שמו על כל אחד מישראל, וכדברי האור החיים הקדוש (דלעיל אות עב)], האָט ער געזאָגט ברוך שלא עשני גוי].

ער איז מסופק געוועזן², וואָרן געבוירן געוואָרן איז ער דעך דאָך נישט [געווען בדין ישראל], דעמאָלטס האָט ער נאָכנישט געהאַט דעם דין "ישראל" [עד שנתגדל וקבל עליו עול תורה עד שלא ניתנה].

איבערהויפט לויט די שיטה פון יוסף הצדיק³ האָט דאָך קיינער נישט [געעהאַט דין ישראל עד מתן תורה, אפילו היחיד סגולה שקיימו התורה עד שלא ניתנה].

¹ או אפשר, דמפני שכל ישראל נתחייבו אז בברכה ההוא, על כן פתח משה רבינו ואמר ברוך שלא עשני גוי, כדי 'להוציא את כולם ידי חובתם'. (דברי יואל).

² דעם דעם מתן תורה היה מסופק אם הברכה קאי על תחלת היצירה וכדעת הפוסקים, וא"כ גר אינו יכול לברך. או דהברכה קאי על שלא נתחלף הנשמה באותה לילה וכדעת המקובלים, וא"כ גם גר יכול לברך.

איבערהויפט דעמאָלטס [בלידתו וקטנותו], איידער ער האָט מקבל געווען דעם עול תורה, האָט ער דאָך אודאי נאָכנישט געהאַט דעם דין ישראל [אפילו לשיטת שאר השבטים]. ממילא אַז ער איז געבוירן געוואָרן 'פאר' מתן תורה, איז ער מסופק געווען אין דער הלכה [שנחלקו בו הפוסקים], צי אַ "גר" ברויך צו זאָגן ברוך שלא עשני גוי. [ועל כן אפילו לפי סברת שאר השבטים שכבר היה לו דין ישראל, מ"מ הוא רק כגר ישראל, וע"כ לא היה יכול לברך ברכה זו מחמת ספיקת דין הגר בזה].

אַז ער האָט אָבער געזען [שיצאה נשמתם ונתחלפה, לכן] כששמע משה רבינו "אַנְכִי" האָט ער געזען וואָס דאָרט קאָן געשען, אויב ווערט אַן "התחלפות הנשמות", ביי אַנְכִי ה' "אַלְקִיךָ" האָט מען געמאַכט אַזאַ הַתְּחַלְפוֹת הַנֶּפֶשׁ [=יציאת והחזרת הנשמה, כדי שהקב"ה יוכל לייחד שמו עליהם], פון דעם האָט ער געזען אַז זיי מעגן אַלע מאַכן בְּרוּךְ שְׁלֹא עֲשֵׂנִי גוֹי, אַז ס'איז נישט געוואָרן אַזאַ הַתְּחַלְפוֹת.²²

פב

ישוב קושיא ד (באופן ג)

כוונת הכתוב, "וְאַתֶּם" תהיו לי ממלכת כהנים, באותן נשמות שיש לכם עתה, ולא יוחלפו נשמותיהם בעת יציאת הנשמה שבדברות הראשונות

איבערדעם קען זיין דער [יתור לשון] "וְאַתֶּם" תהיו לי. משה רבינו האָט זיי דאָ אויך מבטיח געווען, "וְאַתֶּם" תהיו לי, ער האָט דאָך יאָ געוואוסט דעם אמת, [שעל ידי] די דיבורים [של הקב"ה] אַז דאָ וועט געשען עפעס [שנשמתם תהא יוצאת], מ'האָט מורא געהאַט ס'קאָן דאָך ווערן אַזאַ הַתְּחַלְפוֹת. דער בורא כל עולמים האָט אים אָבער געזאָגט ניין [שלא יתחלפו נשמתם].

פג

ווען זיי זענען צוגעקומען צום באַרג סיני, איז געוועזן פסקה זוהמתן, איז געוועזן דער "גירות", איז נפשם נתעלה געוואָרן [מדין בן נח לדין ישראל], און ס'איז יצאה נשמתם.

אַז ס'קומט צוריק אַ 'פריש נפש', קאָן מען נישט וויסן אויב מ'באַקומט די זעלבע [נפש של קדושה].

איבערדעם האָט ער 'צוגעזאָגט' [=הבטיח להם] "עטץ" וועטס בלייבן ביי 'דעם' [עם נפש שלכם], "וְאַתֶּם", עטץ וועטס חלילה נישט נתחלף ווערן.

פד

ביאור המשך הכתוב והייתם לי סגְלָה, עם הפסוק וְאַתֶּם תהיו לי (לדרכינו)

[וישוב קושיא ז (באופן א)]

וְהִיִּיתֶם לִי סִגְלָה מִכָּל הָעַמִּים, שיתעלו מדין "כל העמים" לדין "בני ישראל" בלידה מחדש

ע"י יציאת הנשמה בדיבור אנכי, ועכ"ז "וְאַתֶּם" בעצמכם תהיו לי וגו', ולא תתחלף נשמתכם עם נשמות "מכל העמים"

[ובזה יבואר גם המשך הכתובים], אַם שְׁמוֹעַ תִּשְׁמְעוּ בְּקוֹלִי וּשְׁמַרְתֶּם אֶת בְּרִיתִי, וְהִיִּיתֶם לִי סִגְלָה מִכָּל הָעַמִּים, אַז אידן וועלן צוקומען, זיי וועלן דערהויבן ווערן מִכָּל הָעַמִּים [להתעלות נפשם מדין כל העמים לדין בני ישראל], און 'וואָס' ס'וועט [נאָר] געשען

²² וכמו שמבאר בפרשת דרכים (דרוש א') דזה היה מחלוקת יוסף והשבטים, דהשבטים סברו שיש להם דין ישראל לגמרי אפילו לקולא. ויוסף סבר דחייבים בחומרות ישראל וחומרות בני נח.

²³ ועיין בדרשת הושענא רבה שנת תשט"ו (בסוף פייסקא למענן אלקינו) ושנת תשי"ט (בפייסקא למענן בוראינו) שחזר בקצרה על ביאור זה המדרש לפי דרך זה, ובשנת תשט"ו מזכיר שאמר כן בחג השבועות (תשי"ד).

[ביציאת נשמתכם] וועט אַלץ [אַבער] זיין "וְאַתֶּם" תִּהְיוּ לִי, עטץ וועט נישט נתחלף ווערן, [וזה רומז] אויף דער בחינה [שהיו ישראל] ווען מ'איז געשטאַנען ביים מעמד הנבחר.

פה

אבל לטובה שפיר יהיה לישראל תוספת נשמה מן צדיקים, וכמו שמוכא בשם האר"י רכשארם עושה מצוה שאינו שכיח נתעבר בו נשמות מצדיקים גדולים שלא זכו לקיימה, כדי לקיימה עמו ולסייעו בזה

נאָר וואָס זשע דען [דיוק זה של "וְאַתֶּם" תִּהְיוּ לִי הוא רק לענין שלא יתחלף נשמתם עם נשמה כזה אשר הוא "מִכָּל הָעַמִּים", דלענין זה יהיו ישראל "סֶגְלָה מִכָּל הָעַמִּים" שלא יכנס בקרבם נשמה משורש כל העמים, אבל לטובה שפיר יהיה תוספת והתעברות נשמה לישראל מן נשמות הצדיקים שיתעברו בהם לסייעם לעבודת ה'].

[דהנה] ס'שטייט דאָך, אַז מ'טוט אַ מצוה, [ובפרט] אַז מ'טוט אַ מצוה וואָס ס'איז נישט אַזוי שכיח, [און] ס'איז געווען גרויסע צדיקים וואָס זיי האָבן נישט זוכה געווען צו דער מצוה, דעמאָלטס קאָן מען 'דערהויבן' ווערן. מ'ברענגט דאָך דער אר"י הקדוש האָט אַזוי געזאָגט, ס'שטייט דאָך אַזוי אין די כתבי האר"י.

דעמאָלטס קאָן נְתַעֲבֵר ווערן אין אים נשמות פון 'די' צדיקים וואָס זיי האָבן משתוקק געווען אויף 'דער' מצוה, און זיי האָבן נישט דערצו זוכה געווען.

^{יב} כמבואר באורך בריש ספר שער הגלגולים (למהרח"ו, הקדמה א-ה). - ובספר קהלת יעקב (לבעל מלא הרועים, אות ע, ערך עיבור נשמה) כתב קיצור מזה, וז"ל: "עיבור נשמה" הוא שנשמת צדיק שכבר מת מתעברת בו, על ידי שעשה מצוה שעשה הצדיק הזה בחייו. ואינו מתעברת גוף נשמת הצדיק, רק כשהצדיק נפטר והולך מעולם אל עולם, אז משאיר רושם מבהירות אור נשמתו בכל עולם, והיא המתעברת בצדיק, ונשמת צדיק זה שבאה בעיבור, נהנית מתורה ומעשים טובים שעושה הצדיק שמתעברת בו, ואם ח"ו עושה איזה פגם אינה נפגמת, היא עולה עמו ואינה יורדת עמו. הרב ז"ל בספר גלגולים (הקדמה ב' ה').

ועיין בספר שבחי האר"י, שהביא עובדא שפע"א ישב האר"י ז"ל בביתו ותלמידיו ישבו לפניו, ונכנס הרב ר' שמואל אזוידא בעל מדרש שמואל (על פרקי אבות) לדבר עם הרב בעסק אחד, והוא היה עדיין בחור רך בשנים, וכראותו הרב ז"ל שנכנס, קם מלפניו מלא קומתו ואמר לו "ברוך הבא", ולקחו בידו והושיבו לימינו ודיבר עמו כל צרכו. וכשיצא מלפניו שאל מהרח"ו את האר"י ז"ל על זה, והשיב לו האר"י ז"ל לא מלפני זה הבחור קמתי ולא לפניו אמרתי ברוך הבא, אלא לר' פנחס בן יאיר כבדתי, שנכנס עמו מעל ראשו, שנשמתו נתלבשה בזה הבחור היום, מפני שעשה היום איזה מצוה שנהג ר' פנחס בן יאיר לקיימה, וע"כ נתעברה היום בו נשמתו להחיותו ולעוררו במצחת כאלו, והוא סוד הבא לטהר מסייעין לו מן שמיא, כי תיכף כשעולה במחשבת האדם לעשות איזה מצוה גדולה, תיכף באה נשמה של צדיק אחד מאותו העולם [שנהג] בזמנו לרדוף אחר אותה המצוה ומתעבר בו, ובזה כח ביד האדם לקיימה כהלכתה, ולולי זאת היה יצה"ר של אדם מתגבר עליו והיה מפתחו שלא לקיימו. וכששמע מהרח"ו דברי הרב, קם ורדף אחר ר' שמואל ושאל אותו מה מצוה בא היום לידך, שכך וכך אמר לי הרב, אמר חייך המצוה שקיימתי היה שהיום באשמורת הבוקר קמתי והלכתי לביהכ"נ להתפלל, ובלכתי בדרך עברתי על בית אחד ושמעתי קול בכיה גדולה מבפנים, ונכנסתי להם וסיפרו שבאו גונבי לילה וגנבו כל אשר להם ואף מלבושיהם, ומיד נכמרו רחמי עליהם ופשטתי את מלבושי מעלי והלבשתי לבעל הבית, ואני חזרתי לבית והלבשתי בגדי שבת, וראה בעיניך שאני לבוש בגדי שבת. מיד נשקו מהרח"ו על פיו וחזר לרבו וסיפר לו המעשה, אמר לו האר"י ז"ל ודאי כך היה, ובעבור זאת המצוה זכה שנתלבש בו היום נשמת ר' פנחס בן יאיר, שנהג תמיד לילך לפדיון שבויים ולגמול חסד עם האומללים ונדכאים (עין חילוק ט').

^{יג} ועיין דברי יואל כמבאר (עמוד ט) וז"ל: ולפעמים יש אשר איש ישראל עושה מצוה בשלימות, וישנם צדיקים הנמצאים כבר בעולם העליון ובחיים חיותם לא היה בידם לקיים אותה מצוה, אזי אותם הצדיקים באים ומתדבקים בנשמת איש זה שקיים עתה אותה המצוה בבחינת עיבור, כדי שיהיה גם להם חלק באותה מצוה, ויש תועלת גם לאיש הזה, דע"י שנתעברו בו נשמות צדיקים מן העולם העליון, הם מסייעים לו לעבודת השי"ת.

וע"ע בדברי יואל לחנוכה (אות קלא) שהביא שם ענין זה, ועובדא הנ"ל מהאר"י ז"ל עם בעל מדרש שמואל, ומדברי התפלה למשה (תהלים צט) דמי שהוא ראשון באיזה המצוה הוא השורש והמקור למצוה זה. ולפי זה חידש שם רבינו לומר דבכל עת שבני ישראל מקיימין מצות הדלקת נרות שבת שיש בה מענין הדלקת המנורה

פו

ממילא דורך דעם וואָס מ'באַקומט אַן הַתְּעַבְרוֹת הַנִּשְׁמָה, ווערט ער דערהויבן, ער קאָן באַקומען גאָר אַן אַנדערע בחינת הנפש.
זעה מיר דאָך, אַזאַ מצוה וואָס ס'איז נישט שכיח, אַז מ'טוט, קאָן מען באַקומען אַן אַנדערע בחינת הנפש.

אַבער יהיה איך שיהיה, אויף לטובה קען דאָך דאָס זיין [התעברות הנשמה]. מ'זאָגט [גאָר] בָּרוּך שְׁלֹא עָשִׂי גוֹי", [שלא נכנס בו] נשמת 'גוי'. אַבער 'דאָס' קאָן דאָך גאָר זיין אַ סיוע, פֿון נשמות "צדיקים" קאָן מען דאָך האָבן אַ סיוע צו דער עבודה.

פז

וזה גם כן אחד מן הדרכים האִך לקרב את לבן של ישראל לאביהם שבשמים, כשיבא רצון העליון להביא הגאולה שלימה, והוא שיתעבר בהם נשמות הצדיקים והם יסייעו את ישראל לתשובה ועבודת ה', וכהנה וכהנה יש הרבה דרכים למקום אין דעם איז אויך עפעס נא דרך ועצה, האִך לזכות לתשובה שלימה ולתיקון והתעלות הנפש, כדי שיזכו להגאולה שלימה], דאָס אויך איינס פֿון די זאָכן וואָס ס'איז דער דרך [התשובה]¹², [ועל כן] ווען ס'וועט זיין דער רצון העליון דער בורא כל עולמים וועט העלפֿן אידן, אידן וועלן ברויכן געהאָלפֿן צו ווערן, ס'וועט קומען פֿאַר דער גאולה און אידן וועלן ברויכן תשובה טון, ווען ס'וועט זיין 'סיוע מן השמים' דערויף, וועט מען מסייע זיין דורך "נשמות צדיקים" [שיתלוו ויתעברו בקרב בני ישראל], וכהנה וכהנה אַזעלכע 'פעולות' [מן השמים].

פח

עוד בביאור המשך הכתובים
(עד אחר אות צב)

אַזוי אַרומער, [נמצא כן] דאָס ליגט אַלעס אין די דיבורים, אין די דיבורים קצרים [של פרשת כה תאמר לבית יעקב, שבו טמון רמזים לאופן גאולה העתידה].

פט

[ישוב קושיא ה (באופן ב)]

[ועתה אם "שְׁמוֹעַ תִּשְׁמְעוּ", שביבורים אלו טמון כמה שמיעות וכוונות]

דער בורא כל עולמים האָט געזאָגט משה רבינו, דאַרפסט נישט צופיל מפורש זיין [להדיא, עניני הגאולה העתידה], אַבער אם "שְׁמוֹעַ תִּשְׁמְעוּ", אַסאָך ערליי 'שמועות' וועלן זיין [רמז וטמון בדיבורים אלו]¹³, מ'וועט מוזן 'הערן', מ'וועט זיך מוזן פּלאָגן אַז

בבית המקדש (כמו שמבאר שם רבינו), אם מקיימין אותה כתיקונה ובכוונה הרצויה, אזי יש לו התקשרות עם נשמת אהרן הכהן אשר נתייחדה אליו מצוה זו מאת הבורא ב"ה, וכמו שכתב רש"י בר"פ בהעלותך, שאמר לו הקב"ה לגדולה מזו אתה מתוקן שאתה מדליק ומטיב את הנרות, וזה שאמר לו ג"כ שהנרות "לעולם" קיימים, ע"י שמתלבש במצות הדלקת הנרות שישאל מקיימים בכל הדורות.

¹² עיין בספר חרדים (פרק ע): ואם יאמר הבעל תשובה, צר לי מאד, שמא ישוב הצר הצורך וְלִקְדָּנִי אחר שכמה שנים הייתי תחת רגליו. נשיב לו, חזק ויאמץ לבך וקוה אל ה', כי ישלח עוזך מקדש, מלאכים קדושים יהיו בעוזך. וזהו שאמרו חכמים הבא לטהר מסייעים אותו, כמפורש בדברי רשב"י בכמה דוכתי. ופעמים מסייעין אותו בנפש צדיק, בבואו ליטהר יזהירו על נפשו זוהר נפש צדיק אחר שהיה דרכו בעולם הזה בחייו להשיב רבים מעון, גם אחרי מותו ישלחוהו ה' ויתעבר בנפש אותו הבעל תשובה, ובוה יהפך לאיש אחר וכו', מכל מקום הבעל תשובה, אם לא יתעורר הוא תחלה ויבכה לפני ה', לא יעברו בו נפש צדיק, וגם לא יבאו מלאכים לעזור. דלא אמרו אלא "הבא ליטהר" מסייעין אותו, אבל אם לא בא תחילה הוא מאליו, לא וכו'.

¹³ ועיין בחינה כוז באור החיים הק' (בפסוק ועתה אם שמוע תשמעו) וז"ל: גם רָמַז [כפל הלשון "שמוע תשמעו"], כי באמצעות שישמעו הדברים ממנו יתברך, משמיעה אחת ישמעו עַד שמיעות רבות, על דרך אומרו (תהלים סח,

מ'זאָל אַרױסכאַפֿן אַ [הבנת] דיבור פֿון הקב"ה, מ'זאָל זײַן אַ מבין וועלכעס ס'איז דער אמת [בכוונת הדיבור].

אם "שמוע תשמעו", מיט אַסאַך לשונות.

צ

ושמרתם את בריתי, כולל ברית התורה, וברית מילה

ושמרתם את בריתי, בריתי איז כולל [הן בכלליות] די תורה הקדושה, און [בפרטיות] בריתי של אברהם אבינו. אין דעם איז אַלעס נכלל, אַז מ'זאָל זײַן בקדושה וטהרה, און מ'זאָל די זכיה האָבן מ'זאָל מתקן זײַן וואָס מ'האַט פֿוגם געווען.

צא

ישוב קושיא ד (באופן ד) [מעין אופן א, בדרך הרומז לגלות זה] וישוב קושיא ז (באופן ב)

"ואתם" תהיו לי ממלכת כהנים, אותם עצמם שסבלו הגלות, ושנעשה סגולה ע"י הצרות שסבלו "מכל העמים"

האַט דער בורא כל עולמים דאָ מבטיח געווען אויף די אַלע זאַכן, ס'וועט זײַן "וְאַתֶּם" תִּהְיוּ לִי מִמְּלַכַת כֹּהֲנִים, אַז טאַקע אידן "אַזוי ווי מ'זעמיר", טאַקע די זעלבע וואָס זיי האָבן מיטגעמאַכט, די וואָס זיי האָבן מיטגעמאַכט [הצרות] "מִכָּל הָעַמִּים". [ובזה יובן גם] דער פֿי לִי כָל הָאָרֶץ^{יח}.

צב

מ'זאָל נישט מיינען חלילה, זעט מען דאָך ס'האַט געקאַנט געשען אַזאַ פאַל, ווי ביי משה רבינו, מ'האַט גאָר [געוואָלט האָבן] גענומען אַנדערע, ס'איז גאָר געווען אַזאַ 'הוה אמינא', הקב"ה האָט געזאָגט, ס'איז דאָ אַ פסוק דערויף, חלילה ביי אַ חרון אף, וְאַעֲשֶׂה אוֹתָךְ לְגוֹי גָדוֹל, אַז נאָר די זרע פֿון משה רבינו^י [יהיו לגוי גדול], ס'איז גאָר געווען אַזאַ הוה אמינא.

אַבער, אָבער דער בורא כל עולמים האָט פֿון פאַראויס אין די דיבורים 'מִרְמָז' געווען, [און] משה רבינו האָט [דאָס] צוגעזאָגט אידן, [אַז] ס'וועט זײַן "וְאַתֶּם" תִּהְיוּ לִי. [וכדלעיל לאופן הא', באות נג-נה].

צג

ברכת הקודש

דער בורא עולם זאָל העלפֿן:

טאַקע אַזוי ווי מ'מאָך מיר מיט [בהוה], אַזוי ווי מ'האַב מיר מיטגעמאַכט [בעבר], די אַלע צרות, מיט די אַלע נסיונות, מיט דעם תוקף הגלות, [אַזוי] זאָל מיר זוכה זײַן [זיך] מרבק צו זײַן אין די קדושה.

אַזוי ווי מ'פֿלאָגט זיך דאָ היצט אין דעם עומק הגלות אַז מ'זאָל זיך דערהאַלטן ביים אידישקייט, [הן] פֿאַר זיך, און [הן] פֿאַר די קינדער] ס'זאָל בלייבן 'דורות' אידן. [אַזוי] זאָל מיר די זכיה האָבן אַלע אינאיינעם, מ'זאָל מיר נאָך זוכה זײַן צו זען די ישועה אמיתית.

מ'זאָל מיר זוכה זײַן צו דער השפּעה מן השמים [בעת הגאולה] [כדלעיל אות יג-יד, כד, מב-מג].

(יב) ה' יתן אִמֶּר הַמְּבֹשְׂרוֹת צָבָא רַב, ותדלה נפשם מים חיים חכמה ותבונה. וזה שיעור הכתוב, אַם שְׁמוֹעַ, פירוש שמיעה שממנה תשמעו עוד שמיעות רבות, היא שמיעה בְּקִלִּי, והוא אומר תשמעו בְּקִלִּי.

^{יח} אולי הכוונה דוה רומז על גאולה העתידה, שאז יתקיים הכתוב וְהָיָה ה' לְמֶלֶךְ עַל כָּל הָאָרֶץ וגו'.

און ביז דערווייל, ביז דערווייל זאל מיר זוכה זיין, ביז דערווייל, מ'זאל זיך מדבק זיין אין די קדושה.

מ'זאל 'זוכן' מצות און מעשים טובים.

מ'זאל זיך 'אפהיטן' מ'זאל נישט פוגם זיין, בדיבור ובמעשה ובמחשבה, ווי ווייט מ'קען.

מ'זאל 'מתקן' זיין ווי ווייט מעגליך.

מ'זאל 'ארויסקוקן' אויף א שטיקעלע "סייעתא דשמיא".

דער בורא עולם זאל העלפן:

מ'זאל מיר זיך קאנען דערווייל דערהאלטן.

און בקרב זאל מיר זוכה זיין [להישועה שלימה], בקרב.

דאס איז שוין די לעצטע זמנים.

דאס איז שוין די לעצטע זמנים, בלי ספק.

כָּבֵד הַגִּיעַ עֵת דְּוָדִים^ט.

כָּבֵד הַגִּיעַ עֵת דְּוָדִים, אַז הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, ער האָפט דאָך שוין אויף די ישועה פון אידן.

בְּכָל צָרָתָם לֹא צָר (ישעי' סג, ט).

דער בורא עולם זאל העלפן:

מ'זאל מיר אַלע אינאיינעם, מ'זאל מיר געהאַלפן ווערן.

מ'זאל מיר זוכה זיין צו זען טאַקע די ישועה.

על כל פנים די וואָס מ'דערהאַלט זיך נאָך ביי דער אמונה, איז מען דאָך נאָך פון

די וואָס ס'איז עָמְדוּ אַבּוּתֵי עַל הָרָסִינִי (כדלעיל אות טז), איז מען דאָך נאָך פון די וואָס

אונזערע עלטערן זענען נאָך על כל פנים געשטאַנען ביים מעמד הנבחר, און מ'האָט

געזאָגט נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע, [און] מ'האָט מקבל געווען די תורה הקדושה.

השם יתברך זאל העלפן, מ'זאל מיר דאָס 'ווייטער' קענען 'צוהערן' [וְנִשְׁמָע]

(כדלעיל אות כד-כו, מב).

אַלע אינאיינעם זאל מען זיין [אז] בשמחה ובנחת זאל מען זוכה זיין צו זען

במהרה, מקבל זיין פני משיח צדקינו, ווען מ'וועל מיר זען די ישועה שלימה,

בהתרוממות קרן התורה וישראל, בהתגלות כבוד שמים עלינו במהרה בימינו אמן.

^ט מלשון הנאמר על גאולת מצרים (יחזקאל טו, ח) וְאָעֲבַר עָלֶיךָ וְאָרָאךָ וְהָנַה עִמָּךְ "עת ד'דים". והכוונה שהגיע עת הגאולה להראות אהבת וידידות הקב"ה לישראל. - ועיין במכילתא בפסוק וְהָיָה לָכֶם לְמִשְׁמֶרֶת (בא יב, ו): היה רבי מתיא בן חרש אומר, וְאָעֲבַר עָלֶיךָ וְאָרָאךָ וְהָנַה עִמָּךְ עַת דְּדִים, הגיע שבועתו שנשבע הקב"ה לאברהם שיגאל את בניו וכו'.

